

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Siden sidst ...

Selskabet deltog i Befæstningsdagen på Vestvolden i Rødovre

Foto: Finn Hillmose

Strålende sol, blå himmel og mange besøgende kom til at præge Befæstningsdagen den 27. september, hvor Selskabet og 1914 Gruppen "Sikringsstyrken 1914-18" igen i år var med til at gøre dagen festlig for de mange, især børnefamilier, der havde valgt at besøge Vestvolden og Artillerimagasinet i Rødovre.

Vi mødtes som altid ved 8-tiden, hvor dagen startede med fælles kaffe og brød i Artillerimagasinet's café hos Niels Eriksen. Enkelte havde dog allerede dagen før været forbi for at gi' en hånd med at gøre uniformer og udrustning klar, mærke teltlejren op og stille Selskabets figursalg og udstillingsområde op.

I alt 14 mand – og damer - fra "Sikringsstyrken" var mødt fra morgenstunden sammen med vennerne fra "Westfront 1916"-gruppen fra Lolland-Falster, der igen i år bidrog med udrustning og historier fra det tyske kejserrige anno 1914-18. Hurtigt fik vi ved fælles hjælp bragt de sidste borde, stole og udstillingsgenstande ud i lejrområdet, så vi kunne være klar til appel og flaghejsning kl. 10.00. Allerede fra formiddagen var lejren velbesøgt, og der kom hurtigt gang i marketenderiets kogespande, hvor de friskbagte pandekager var stærkt efterspurgt. I administrationsteltet blev der solgt soldaterbøger, med opgaver og en pandekage til de yngste.

Ved middagstid afgik flagkommandot til P-pladsen ved Rødovre Parkvej, hvor 8. Regiments Musikkorps stod klar til at marchere ind i området.

Musikkorpsset er en trofast deltager i arrangementet, hvor de udover at underholde med marchmusik også giver stil og

format over dagen. Igen i år eskorteret af rigtige "panserbasser" af næste Ib Schönbergske dimensioner fra Politimuseet.

Dagen forløb godt med mange besøgende, så der var nok at se til. Voldkanonen blev skudt af flere gange under kyndig ledelse af vore artillerister, ambulanceteltet havde travlt med de "syge og sårede", og i marketenderiet svingede pandekagebagerne panderne.

Sidst på dagen måtte disciplinærkommissionen træde sammen. Afsnitschefen fandt det nødvendigt at stille et par af de unge lømler til ansvar over for manglende orden i pudsekassen, for at møde for sent og ikke mindst for fylderi - i særdeleshed da det kom frem, at en menig havde forgrebet sig på Kaptajnens Portvin.

En rigtig dejlig dag for alle deltagere såvel som de mange besøgende. Tak til Oplevelsescentret og alle, som bidrog til dagen.

Steen Jensen

Foto: Finn Hillmose

Kassereren har ordet!

Kære medlemmer af Chakoten

Endnu et nyt år i Selskabets lange historie nærmer sig, og det er snart tid for kontingent indbetalinger.

Jeg vil derfor tillade mig at minde om, at kontingent indbetalingen først skal indbetales i januar 2016.

På grund af den måde vi har valgt at bogføre på er der en lille hage ved de meget tidligt indbetalte kontingenter, særligt når det næste års kontingent indbetales inden afslutningen af dette regnskabsår.

Hvis du har mulighed for det, – og det har du, hvis du taler med din bank – så bed om, at der automatisk betales kontingent i januar måned. Blot 375,- kr. til vores konto i Danske Bank, reg.nr. 1551 konto 655 4873.

Og til de af Jer der fortsat ønsker at betale via giroindbetaling, så må I ligeledes meget gerne vente til en af de første dage i januar. Det vil gøre det hele meget enklere at gøre regnskabet op – og det gør kassereren glad. Med venlig hilsen – og ønsker for en god jul og et godt nytår.

Steen Jensen
Kasserer

kasserer.chakoten@gmail.com

Chakoten

INDHOLD

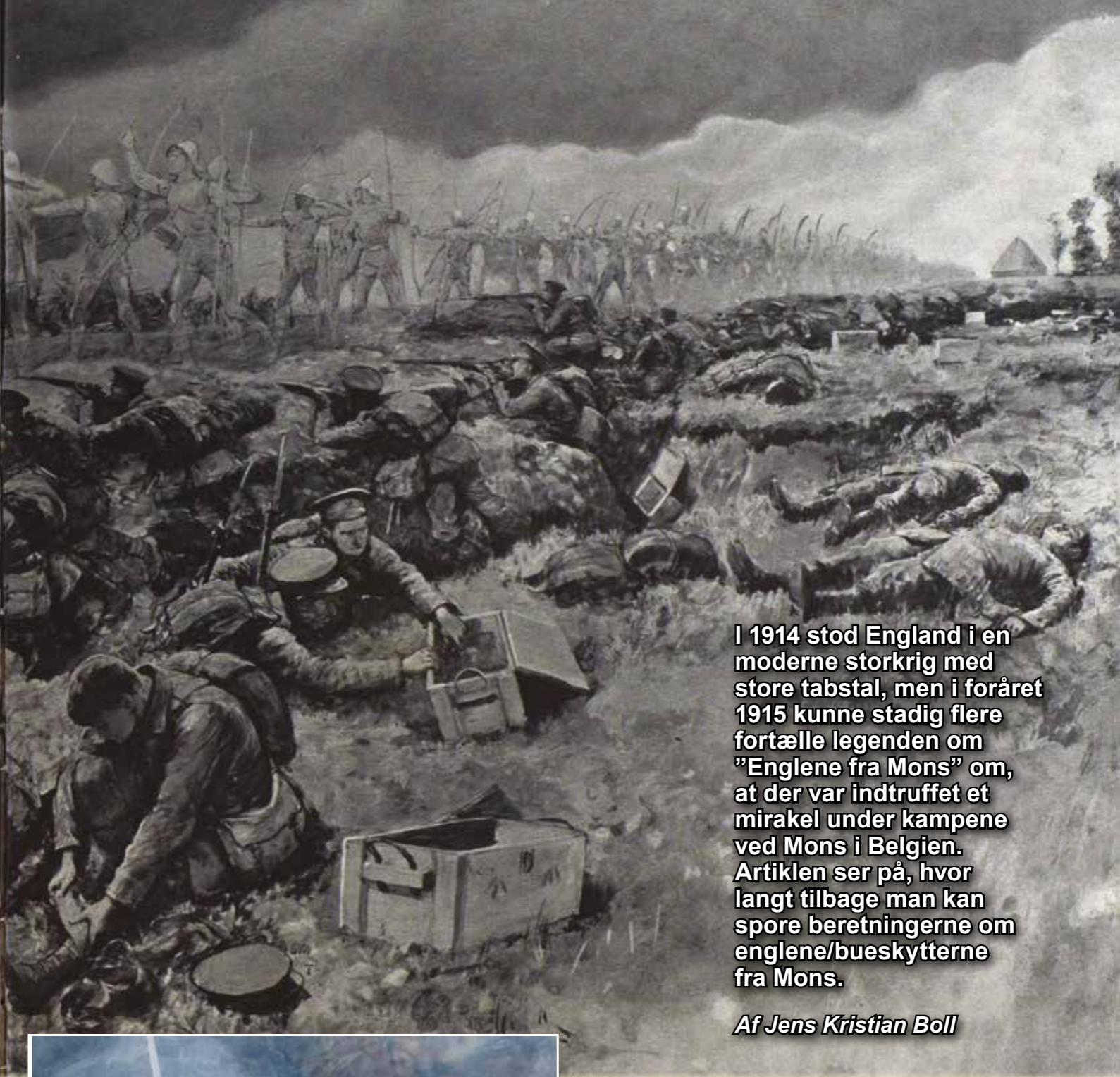
- 2 Sidste nyt:
Selskabet deltog i Befæstningsdag.
- 4 Jens Kristian Boll:
Bueskytterne fra Mons eller englens fra Mons?
- 12 Ivan M.C.S. Elsmark:
Franske retningsfaner.
- 18 En overset modstandsgruppe.
- 19 Henrik Denman:
Slesvigsk Regiment ved fronten.
- 20 Inge Hansen:
En forrygende befæstningsdag i Gladsaxe.
- 21 Udsigt fra Den Kolde Krig.
- 22 Nyt museum om et berømt slag.
- 23 Siden sidst.
- 24 Claus Mogensen:
Sensommerudflugt til Saltholm.
- 25 Mødekalender 2016.
- 28 Claus Mogensen:
200-året for henrettelsen af Marskal Michel Ney.

Forsiden: Den 8. februar 1807, på andendagen for slaget ved Eylau ankom marskal Ney i spidsen for Grenadiers à Cheval de la Garde Impériale tids nok til, at Napoleon undgik et nederlag. Slaget endte uafgjort. Russerne trak sig tilbage i løbet af natten. Franskmandene opdagede det først sent, men de var for udmattede til at forfølge dem. Maleri af Richard Caton Woodville.

Bueskytterne fra Mons eller englenerne fra Mons? Nationalistisk myte eller fredshåb?

I 1914 stod England i en moderne storkrig med store tabstal, men i foråret 1915 kunne stadig flere fortælle legenden om "Englene fra Mons" om, at der var indtruffet et mirakel under kampene ved Mons i Belgien. Artiklen ser på, hvor langt tilbage man kan spore beretningerne om englenerne/bueskytterne fra Mons.

Af Jens Kristian Boll

I august 1914 var England for første gang siden Krimkrigen viklet ind i en europæisk storkonflikt, ironisk nok som sine gamle fjender, Frankrig og Ruslands allierede mod Tyskland og Østrig-Ungarn. England havde nok været vant til krig som en stadig tilstand, men det var begrænsede kolonikrige i fjerne lande, hvor et sjældent nederlag nok kunne krænke engelsk selvfølelse (og i reglen udløse en eksemplarisk hævn over den formastelige fjende), men ikke true Englands sikkerhed som sådan. Nu stod England i stedet i en moderne storkrig, hvor begge parter rådede over vældige troppemasser og den nyeste teknologi, hvorfor tabstallene oversteg, hvad man var vant til. England havde kastet sin

stående professionelle hær ind i kampene i Belgien, men opdagede, at selv det største mandsmod og den bedste militære kunnen måske ikke kunne afværge et militært sammenbrud. At det ikke lykkedes kejser Wilhelms divisioner at gennembyrde det engelsk-franske forsvar i august-september 1914, syntes intet mindre end mirakuløst. I løbet af foråret 1915 vidste mange i England at fortælle, at der faktisk var indtruffet et mirakel under kampene ved Mons sidst i august det foregående år, og at England tilsyneladende også havde mægtige overnaturlige allierede. Beretningerne delte sig i to. I den ene var den engelske hær blevet reddet fra udslettelse, fordi Englands skytshelgen Saint George

kom til undsætning i spidsen for de navnkundige bueskytter, der sikrede England sejren ved Crecy 1346, Poitiers 1356 og Agincourt 1415. Og deres pileregn havde gjort lige så kort proces med kejser Wilhelms soldater, som langbueskytterne i deres tid havde gjort med middelalderens franske riddere. I den anden version havde en kæde af lysende engle stillet sig i vejen for det tyske angreb og forbudt de skrækslagne tyskere at rykke videre frem. Flere fortællere har åbenbart blandet de to typer sammen, og i nogle versioner havde Saint George taget ærkeenglen Michael og Jeanne d'Arc med sig, så tyskerne kunne forstå, at det her var alvor. Beretningerne blev kollektivt kendt som "Englene fra Mons". De blev refereret i

Illustration over hvordan "the bowmen" støttede de engelske tropper ved at danne en linje foran de engelske skyttegrave og sende byger af pile mod de fremstormende tyskere.

Skt. George's genfærd støtter de engelske tropper under slaget ved Mons. Malet af Alfred Pearse.

pressen og fra prædikestolene og vandt en sådan tiltro, at det i efteråret 1915 blev betragtet som direkte upatriotisk at betvivle dem. Legenden lever videre 100 år efter i mange former, idet der også stadig er religiøse grupperinger, der hævder, at Gud greb ind ved Mons i overensstemmelse med sit løfte i Salme 50 v.15 i Salmernes Bog "Råb til mig på nødens dag, så vil jeg udfri dig, og du skal ære mig" (Horner s.1). UFO-entusiaster gør på deres side gældende, at soldaterne kunne have set en UFO og tolket den som en himmelsk åbenbaring, idet UFO-entusiasterne undlader at udtale sig om, hvorvidt UFO'en blot var på gennemrejse, eller om den og dens mulige besætning faktisk blandede sig i slaget. ▶

Bueskytterne fra Mons eller englenerne fra Mons? Nationalistisk myte eller fredshåb?

For danskere burde Mons også have en vis interesse, da to af den kejserlige hærs "sønderjyske" regimenter, det 84. Schleswigsche Infanterie Regiment "von Manstein" og det 86. Schleswig-Holsteinische Füsiliere Regiment "Königin" tog del i hovedkampene ved Mons, åbenbart uden at nogen havde bemærket overnaturlige fænomener.

Det er hensigten i denne artikel at se, hvor langt eller snarere hvor tidligt man kan spore beretningerne om englenerne/bueskytterne fra Mons og se, om der kan gives nogen forklaring på, hvorfor denne legende opstod.

A long bow is a strong bow

Læserne af London-avisen The Evening News kunne den 29. september 1914 fordybe sig i en artikel kaldet The Bowmen. Fortælleren undskylder, at han af hensyn til den nødvendige militærcensur ikke kan gå i detaljer. Han forklarer dog så meget, at hans beretning udspiller sig under den engelske hærs tilbagetog på "den forfærdeligste dag i den forfærdelige tid, hvor ødelæggelsen og katastrofen var så nær, at deres skygger sankede sig over London selv" (Machen s.6), hvor 80.000 englændere står over for 300.000 tyskere og deres artilleri, hvis projektiler sønderriver de brave englændere og i kraft af talmæssig overlegenhed forvandler det engelske artilleri til metalaffald. Scenen er det fremspringende punkt i den engelske frontlinje. Bliver denne position gennembrudt, vil hele den allierede front blive rullet op. Den engelske stilling holdes af et regiment nu halveret til 500 mand, som kan se tyskernes skarer rykke frem, mens et syv-foldigt helvede af granater styrter ned over den fremskudte stilling. De engelske soldater forbereder sig på deres sidste kamp. De udveksler håndtryk og skyder det bedste, de har lært, mens de tilbageværende officerer bemærker, at sådanne oplagte mål som de tætte tyske geledder får de aldrig igen. Tyskerne falder i geledder, men nye skarer vælder frem mod englænderne, der afsynger Tipperary som dødssang, idet de ændrer slutningen til de barske ord "and we shan't get there". Da fjenden kun er 300 yards fra stillingen, mindes en engelsk soldat, hvordan han lige inden krigen var på en "skor vegetarrestaurant" (Machen 7), hvor alle tallerkener var smykkede

1. bataljon af Cheshire regimentet under slaget ved Mons. En menig fra Cheshire regimentet fortalte under ed, hvordan englenerne havde frelst ham og hans kammerater. Senere viste det sig, at den menige først var ankommet til Frankrig 4 uger efter slaget. Malet af David Rowlands.

med en blå Sankt Georg med inskriptionen Adsit anglis Sanctus Georgius. Soldaten, der kan latin, begynder at messe denne bøn, og han og hans kammerater føler sig gennemstrømmet som af elektricitet, og kamplarmen dør bort eller overdøves af høje råb af en tusindtallig skare "Sankt Georg, stå os nu bi! Med Sankt Georg for England! Himmelske ridder, hjælp os! En lang bue er en stærk bue!" og foran den engelske stilling danner sig en skinnende masse af skikkelser, der synes at spænde buer, og skyer af dødbringende pile regner nu død ned over de tyske linjer, hvor soldaterne segner i tusindtal, langt hurtigere end de forbløffede englændere kan skyde dem ned. Desperate tyske officerer retter deres pistoler mod deres egne flygtende mænd, men forgæves, for "den hedenske horde smeltede bort" (Machen s.8) under pileregnet.

Titusinde tyskere ligger døde foran den engelske stilling uden synlige sår. Det videnskabelige Tyskland forklarer, at de foragtelige englændere fejlt har aflivet tyskerne med en ukendt dræbende gas, men de engelske soldater ved, at det var Sankt Georg, der kom England til hjælp med sine bueskytter fra Agincourt (genfortalt efter Machen s.6-8).

Hvis Evening News' læsere blev mystificerede, kan man ikke fortænke dem i det, for det fremgik ikke, om her var tale om en patriotisk fortælling eller

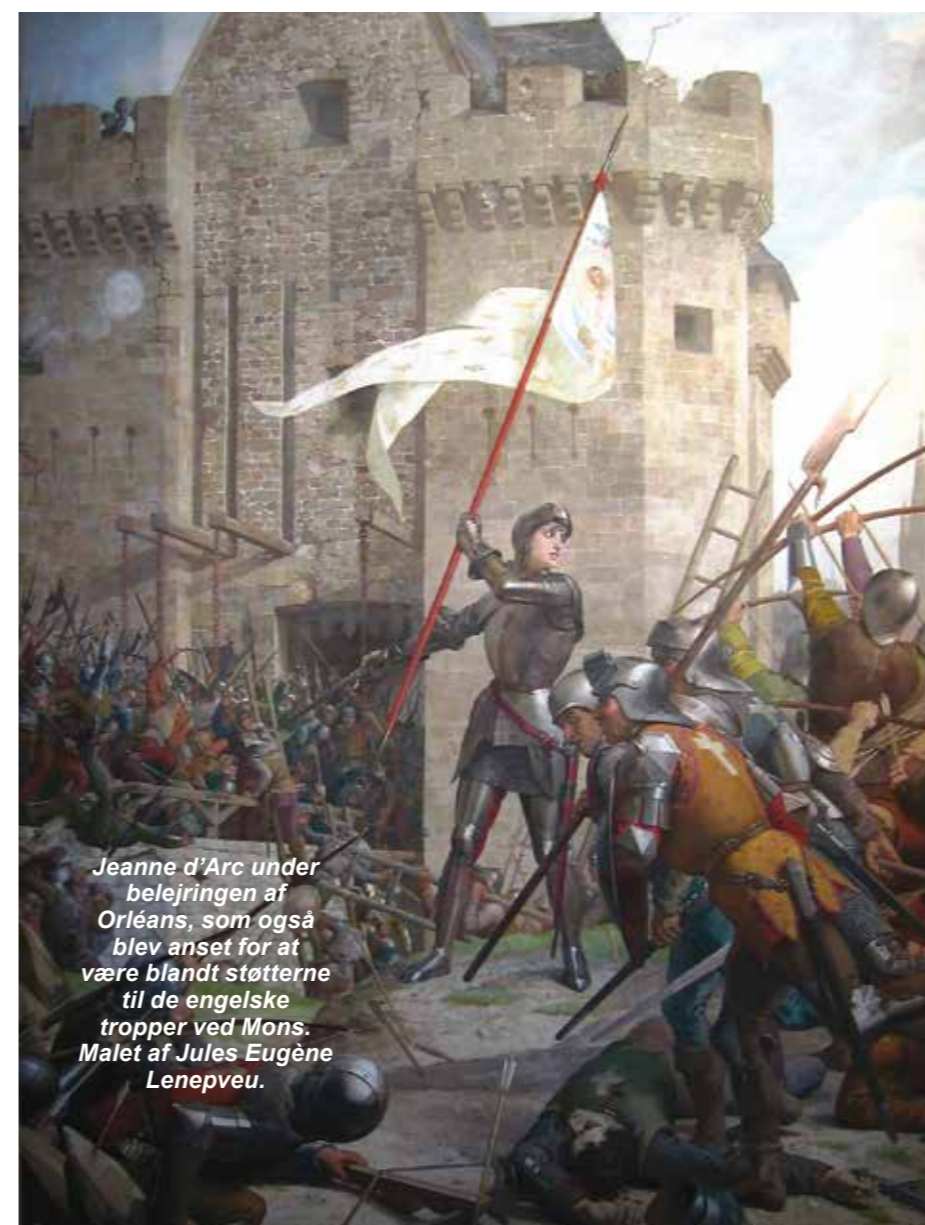
en virkelig begivenhed. Avisen bragte gerne noveller i rubrikken "Our short story", men den dag stod der en anden og mindre bloddryppende fortælling som "Our short story".

Umiddelbart tog de fleste det som en god fortælling og ikke en frontberetning. Ihærdige læsere, heriblandt redaktorerne af Occult Review og spiritist-bladet The Light, der henvendte sig til avisen fik dog at vide, at beretningen var skrevet af forfatteren Arthur Machen, der var tilknyttet avisen, og han indrømmede villigt, at der var tale om en ren fantasi. The Bowmen efterlod sig tilsyneladende intet varigt indtryk i den litterære verden, selv om den blev flittigt aftrykt som en tiltrængt patriotisk opmuntring i flere mindre lokalblade ofte udgivet af lokale menigheder.

Manden og hans tid

Arthur Machen (1863-1947) var ikke nogen ukendt skikkelse i populærlitteraturen. Han ernærede sig selv og sin familie som journalist, forfatter og oversætter. Hans oversættelser af Casanovas Memoirer og Marguerite de Navarra Heptameron¹ gælder som de klassiske engelske oversættelser.

Selv om han forblev trofast medlem af Church of England, interesserede han sig levende for den før-kristne keltiske tradition og var medlem af The golden Dawn-logen. Denne loge interesserede sig for den keltiske religion og dens forbindelse med den tidlige kristendom,

Jeanne d'Arc under belejringen af Orléans, som også blev anset for at være blandt støtterne til de engelske tropper ved Mons. Malet af Jules Eugène Lenepveu.

især Arthursagnene og Gralslegenden som mulige midler til at opnå dybere åndelig indsigt.

Machen omsatte gerne disse tanker i spændende fortællinger, men pointerede, at det at søge efter den store indsigt ofte kunne lede den alt for ivrige søger til overdreven/katastrofal seksualitet, vanvid og død, gerne på samme tid.

Vanvid, vold og død bliver da også resultatet i hans gennembrudsroman The great God Pan (1894), hvor dr. Raymonds mislykkede forsøg på at forene eksperimentel hjernekirurgi med åndelig indsigt sender hans patient/offer Mary ind i vanvid. Forsøget resulterer dog også i, at hun føder guden Pans datter, den ultimative femte fatale Helen Vaughan, der spreder ødelæggelse og perversion, indtil hun tager sit eget liv for i døden at antage sin egentlige skikkelse halvt menneske halvt dyr. The great God Pan vakte almindelig forargelse og indignation og blev følgelig en succes. Domfældelsen af Oscar Wilde i 1895 og den efterfølgende heksejagt på "perverteret litteratur" fik dog Machen og hans kolleger til at holde de mere bizarre arbejder i skrivebordsskuffen et par år og i stedet udgive mere jordnære ting.

Machen er i dag mest berømt for den virkning, hans novelle The Bowmen fik. Men han fik også stor indflydelse på populærlitteraturen, hvor hans fortællinger om det overnaturlige inspirerede amerikanske horror-forfattere fra Lovecraft og Derleth til Stephen King, mens hans bøger om Gralslegenden satte sig dybe spor hos Dan Brown i Da Vinci Koden og George Lucas i Indiana Jones-serierne.

Machen og hans venner var ikke ene om deres interesse for det overnaturlige. De store landvindinger inden for fysik og kemi, tæmningen af elektriciteten, kendskabet til radiobølger gjorde, at mange håbede, ja ligefrem forventede, at fysikkens metoder også kunne anvendes inden for metafysikken. Mange anså således spiritismen for en videnskab snarere end en tro, og opdagelsen af gamle kulturriger og deres helligskrifter gav mange håb om, at man kunne genskabe menneskehedens oprindelige religion. Som eksempel på tidens åndelige klima kan nævnes, at det var få år efter at bueskytterne/englenerne fra Mons gjorde deres entre, at affæren omkring Cottingley-femmerne udspandt sig. Her klippede Elsie Wright (1900-1988) og Frances Griffith (1907-1986) i 1917 feer ud af en populær børnebog og fotograferede dem i familiens have, hvorefter fru Polly Wright, Teosofisk samfund (som hun var medlem af), teosoffen Gardner, redaktionen på ▶

Bueskytterne fra Mons eller englenerne fra Mons? Nationalistisk myte eller fredshåb?

the Light og forfatteren Conan Doyle lod sig overbevise om, at det var lykkedes de to børn ikke alene at se, men også at materialisere væsner fra en anden eksistens på fotografi².

Der var således et åndeligt klima og et taknemmeligt publikum for det overnaturlige, og Verdenskrigen og den pludselige udsigt til en brat død øgede kun denne interesse. Krigen bragte forfatterne til om ikke fronten så dog skrivebordet, hvor mange nu skabte værker, der priste den engelske patriotisme og tegnede fjenden i de mørkeste farver, så tyskerne blev forvandlede til hunnerne. Offentligheden blev chokeret over de alt for sande oplysninger om, at de fremrykkende tyske hære trak et blodigt spor over Belgien i form af vilkårlige nedskydninger, henrettelse ved standret, afbrænding af huse og byer og andre straffeaktioner mod den belgiske civilbefolkning. Pressens evne eller snarere vilje til at skelne mellem sandt og falsk var minimal, hvorfor de faktiske begivenheder blev overgået af om muligt langt mere bloddryppende historier, som læserne slugte råt. Således kunne engelske avislæsere af breve fra fronten erfare, at tyske soldater havde mishandlet og voldtaget den unge sygeplejerske Grace Hume til døde efter at have afbrændt militærhospitalet i Vilvorde, hvor hun gjorde tjeneste. Frøken Hume var dog i god behold, da hun aldrig havde forladt England, brevene var skrevet og indsendt af hendes mindreårige søster Kate Hume, der formentlig skrev i en blanding af national fanatisme, seksuelle pubertetsfantasier og søskenderivalitet. Man kunne også læse, at tyske soldater havde korsfæstet en canadisk officer levende og skåret hænder og arme af belgiske kvinder og børn. Tyskerne på deres side kunne læse historier om, hvordan belgierne uden hensyn til alder og køn havde forvandlet sig til mordlystne sadister, der aflivede enhver i tysk uniform under så grusomme former, som situationen gav dem mulighed for.

Bueskytter bliver til engle

Begivenhederne tog imidlertid fart i foråret i 1915, hvor Machens middelalderkrigere synes at forvandle sig til engle. Den 3. april bragte lokalavisen The Hereford Times artiklen ”En skare engle”, hvor avisen berettede, at en

miss Marrable, datter af den velkendte domherre pastor Marrable, havde hørt to engelske officerer fra ekspeditionskorpsen fortælle, at de selv havde set engle, der havde reddet den engelske hærs venstrefløj, da tyskerne stormede mod dem ved Mons. Den 24. april, der betegnede dog var Sankt Georgs festdag, lod spiritist-tidsskriftet The Light høre fra sig med artiklen ”De usynlige fremmede. Betydning fra fronten”, og den følgende måned hævdede Occult Review, at ”de, der havde set synet”, erklærede, at de så en række af lysende skikkelser mellem de to hære. Historien tog nu sådan fart, at da All saints Church Parish Magazine i Bristol aftrykte Hereford Times' beretning, druknede den forbløffede pastor og redaktør Gibson i bestillinger fra hele England, ofte vedlagt porto og anden forudbetaling. I juni fandt beretningen vej til prædikestolen, da den populære pastor Horton fra Manchester i sin prædiken erklærede, at ”når soldater og officerer ved Mons hævder, at de så en skare engle mellem sig og fjenden, kan intet moderne menneske være tåbeligt nok til at betvivle deres udsagn eller spotte deres oplevelser som hallucinationer (Steve McGregor s.2). I august meldte The Occult Review sig

I foråret 1915 blev middelalderkrigerne gradvist forvandlet til engle. En lysende skare af engle står foran de engelske tropper og standser det tyske angreb ved Mons.

igen på banen ved at trykke en række artikler, hvor den engelske sygeplejerske Phyllis Campbell hævdede, at hun som sygeplejerske under kampene ved Mons havde hørt sårede soldater fortælle om, hvordan overnaturlige væsner havde reddet den engelske hær. Phyllis Campbell udgav senere samme år sine beretninger i bogen ”Back to the front”, og en menig ved navn Robert Cleaver fra Cheshire-regimentet fortalte under ed journalister om, hvordan englenerne havde frelst ham og hans kammerater. De tre kilder, Marrable, Phyllis og Cleaver viste sig dog problematiske. Miss Marrable fastholdt fra første færd, at hun var blevet groft mistolket og sendte redaktøren af London Evening News et kort brev, om han ville være så venlig at informere The Occult Review og Co. om, at hun på intet tidspunkt havde mødt eller hørt officerer eller soldater, der hævdede at have mødt engle. Phyllis Campbells påstande blev ikke støttet af hendes kolleger, der også havde behandlet

Ærkeenglen Michael, Englen fra Mons, der frelst de engelske tropper. Malet af Guido Reni.

Et syn af to bevingede engle med dragne sværd beskytter en engelsk soldat medens han lader sit gevær idet han skræver over en såret kammerat. Malet af R. Crowhurst.

sårede fra Mons, ligesom hun ikke var i stand til at give nøjere oplysninger om sine patienter, hvad hun bortforklarede med, at sikkerhedstjenesten havde givet de berørte soldater mundkurv på. Hvad Robert Cleaver angår, viste det sig, at han først var ankommet til Frankrig den 22. september, tæt på 4 uger efter slaget ved Mons.

For og imod englenerne

Machen begyndte nu at blive betænkelig og udgav The Bowmen i bogform i samlingen ”The Bowmen and other Legends of the War” (1915). Her kunne ingen anfægte hans patriotisme, da tyskerne fremstilles som sataniske udyr, hvis yndlingsbeskæftigelse er at myrde hvidhårede ærværdige præster, uskyldige børn og tapre sårede engelske soldater og herunder spotte Gud, indtil den jordiske retfærdighed rammer kejser Wilhelms diaboliske soldater i form af engelske patroner eller bajonetter, der ofte bliver hjulpet af den krænkede himmelske retfærdighed.

Machen indledte ”The Bowmen and other Legends of the War” med et langt forord, hvor han utvetydigt erklærede, at beretningen om, hvordan fortidens bueskytter reddede det engelske ekspedi-

tionskorps ved Mons var et rent fantasiprodukt fra hans hånd, og at han havde gjort dette meget klart for redaktørerne af The Occult review og The Light, da de umiddelbart efter udgivelsen forespurgt, om historien havde noget som helst på sig. Machen forsvarede sig indirekte mod beskyldninger for at have sat falske rygter i cirkulation ved at påberåbe sig, at han gik ud fra, at det at anræbe katolske helgener, selv Englands nationalhelgen, lå så langt fra nutidig engelsk religiøsitet, at ingen kunne forestille sig moderne engelske soldater gøre den slags, uanset hvor mange tyskere de stod overfor.

Machens bog nåede imponerende salgstal, men hvad dementiet af bueskyttelegenden angik, talte han for døve øren, ja blev ligefrem angrebet. Hans forfatterkollega Edward Harold Begbie (1871-1929) gik til modangreb med bogen ”On the side of the Angels” (1915), hvor han brysk gjorde opmærksom på, at ”The Bowmen” først var skrevet nogle uger efter slaget ved Mons, hvorfor det snarere var Machen, der havde ladet sig inspirere af beretninger om fænomenerne ved Mons, end at det var Machens novelle, der havde startet beretningerne om fænomenet ved

Bueskytterne fra Mons eller englenerne fra Mons? Nationalistisk myte eller fredshåb?

Mons. Begbie lagde i sin egen digtning ikke skjul på, at han mente, at England og Gud i denne krig stod skulder ved skulder³. I øvrigt er det interessant, at englændernes hjælpere nu synes at være engle, idet Begbie citerer en anonym underofficer: ”Jeg kunne helt tydeligt se et underligt lys svævende noget over jorden. Der var ingen skyer i området, det var ej heller måneskin, men klart afgrænset. Lyset blev klarere, og jeg kunne helt tydeligt se tre skikkelser, den midterste havde udbredte vinger, de to andre var ikke nær så store. De så ud til at bære lange løse klæder eller kapper” (UFO s.2).

Beretninger om guddommelig indgriben på slagmarken er ikke ukendte i krigshistorien. I reglen plejer der dog at være hjemmelmænd, der er stået frem. I sagen om bueskytterne/englenerne fra Mons er det påfaldende, at det ikke er lykkedes nogen at lokalisere en eneste person, der bevisligt var til stede og hævdede at have set fænomenet. Ej heller er der pålidelige henvisninger til det i soldaterbreve. Selv den respekterede militærhistoriker Philip Haythornthwaite må nøjes med at referere til en familietradition om, at hans bedstefar i sin tjeneste havde en (anonym) soldat, der angiveligt holdt op med at drikke efter at have set de himmelske krigere i aktion (Coulson s.1). Der er heller ikke nævnt noget i officielle rapporter om afdelinger, og der er heller ikke tyske rapporter eller beskyldninger mod englænderne om at have brugt uhørte terrorvåben⁴.

De engelske regiment, der kæmpede ved Mons, led siden svære tab, hvorfor nogle har hævdet, at eventuelle øjenvidner formodentlig har sluttet sig til deres himmelske våbenfæller, inden de kunne fortælle om deres oplevelser.

Spiritister greb netop de store tabstal i deres forsøg på at forklare, hvordan Machen kunne få de oplysninger fra Mons, der kunne inspirere ham til the Bowmen med åndebudskaber. De faldne soldater havde simpelthen anvendt Machen som medium og fortalt deres historie gennem ham, selv om han troede, det var en fiktiv beretning, han selv havde fundet på. Han var som medlem af The Golden Dawn næppe ukendt med spiritismen og dens teknikker. Andre hævdede, at mangelen på øjenvidneskildringer simpelthen

Frances Griffith, den ene af de to piger, der klippede feer ud af en populær børnebog og fotograferede dem i familiens have. Derved opstod den såkaldte affære omkring Cottingley-feerne, hvor flere var overbevist om, at det var lykkedes for de to piger at fotografere væsner fra en anden eksistens.

skyldtes, at den militære censur og efterretningstjeneste havde opsnappet alle breve, der berettede om miraklet ved Mons og på anden måde sikret sig, at eventuelle øjenvidner ikke havde lyst til at tale om sagen.

Det er påfaldende, at beretningerne om guddommelig indgriben ved Mons først kan lokaliseres i England, og at de tager fart i foråret 1915, hvor Mons ellers var fortid. Det er også bemærkelsesværdigt, at der ret hurtigt sker en transformation af hjælperne fra barske veteraner fra Hundredårskrigen til engle. Selv om præster fra prædikestolene ikke undlod at understrege, at englenerne tydeligt var på engelsk side, er det påfaldende, at i mange af de tegninger og malerier, der blev fremstillet over episoden, virker det nærmest som om englenerne går imellem de stridende for at standse kampen og få menneskene til at besinde sig. Så vidt kilderne peger, må baggrunden for myten søges i Machens The Bowmen, idet folk har taget den til sig og videreudviklet den, til den er gledet ind i grænselandet mellem fiktion og fakta som en ”urban legend” eller moderne myte. Som myte eller symbol havde ”Englenerne fra Mons” den fordel, at den var mangetydig. På den ene side kunne man udlægge den sådan, at Gud ved sin indgriben viste, at han så afgjort var på engelsk side, hvorfor man trostigt kunne slås i bevidsthed om Herrens velvilje. På den anden side kunne man tolke den som tegn på, at Gud ønskede fred og forhåbentlig ville gribe ind og standse menneskenes morderiske dårskab. Legenden om englenerne fra Mons opstod, fordi man havde brug for den.

Kejseren til rekrutten: ” Og glem ikke, at Deres kejser vil finde muligheder for at gøre brug af Dem, levende eller død.” Tegning i Punch.

Var John Charteris Englemager?

Skeptikere med sans for konspirati-onsteorier har antydnet, at hele affæren kunne være et bevidst propagandatræk fra hærens efterretningsvæsenes side for at højne moralen på hjemmefronten. Her rettes mistanken især mod Douglas Haigs farverige og problematiske protege John Charteris (1877-1946). Charteris gjorde tjeneste i Douglas Haigs stab i Indien og var blandt de mænd, Haig tog med sig, da han i 1912 blev General in Command for Aldershot. Hjemmeværende officerer, der følte, at de hjemvendende tog de avancementer, de havde stået på næsen op efter, kaldte dem ”hindu-invasjonen.” Charteris anså sig selv for at være både charmerende og genial, hvad han gerne forklarede andre, hvilket ikke øgede hans popularitet. Ved Vestfronten gjorde han tjeneste som efterretnings- og propagandaofficer ved hovedkvarteret og som rådgiver for Haig. Charteris' vurderinger af den strategiske situation var i reglen katastrofalt overoptimistiske, og hans evne til at gætte fjendens planer dødbringende ringe, især ved Passchendaele og Cambrai. I 1918 blev han forflyttet efter krav fra vrede politikere, militærfolk og journalister, men nåede dog at forudsige Kejsers offensiven, hvad ingen dog troede på, før den rent faktisk indtraf.

At Charteris var ophavsmand til den udbredte og populære myte om, at den tyske kejserlige hær udkogte ligene af sine egne faldne og måske også de allieredes faldne for at

udvinde fedtstof til smørelse og dyrefoder, synes påvist. I 1925 holdt Charteris en tale i Manhattan National Arts Club i New York, hvor han efter en vel fugtig middag pralede af at have søsat historien om ”Kadaverfabrikken” og skaffet billedmaterialet ved at tage en tysk avisside og med overlæg bytte om på teksterne under to billeder, hvoraf det ene viste tysk hjemtransport af faldne helte og det andet transport af døde heste til kogeriet. Den pågældende side blev så med Charteris' redigering mangfoldiggjort i den allierede og den neutrale verden med Charteris' rettelser som eksempel på tysk umenneskelighed. Charteris lod ikke til at have gjort sig overvejelser om, hvorvidt det var særligt taktfuldt endstige klogt ligefrem at prale med, at historien om kejserens og tyskernes umenneskelige genbrugssystem var et rent propagandatræk fra den engelske efterretningstjeneste, da mange amerikanere i 1925 ikke var helt sikre på, om den amerikanske krigsdeltagelse havde været en god ide. Historien gav genlyd i såvel den amerikanske som den engelske presse, hvor man krævede, at Charteris åd sin påstand i sig igen, da den slags propagandakneb var England uværdige. Krigsministeriet slog klo i Charteris straks efter hans hjemkomst, og han måtte udsende et dementi, hvor han påberåbte sig, at amerikanerne totalt havde misforstået, mistolket og fordrejet hvad han sagde.

Charteris uoverensstemmelser med ministeriet dæmpede dog ikke hans trang til at føre sig selv frem. I 1931 udgav han sine krigsmemoirer og breve i ”At the GHQ”, hvor to af brevene direkte refererer til englenerne fra Mons. I et brev dateret den 5. september 1914 står: ”Historien om englenerne fra Mons bliver fortalt vidt og bredt i 2. korps om, hvordan en Herrens engel på sin traditionelle hvide hest og klædt i hvidt og med flammesværd standsede tyskerne ved Mons og forbød dem at rykke længere frem,” (MacGregor s.3), og den 11. februar 1915: ”Jeg har ikke kunnet finde kilden til rygtet om englenerne fra Mons. Mit bedste bud er,

at en religiøs soldat har skrevet hjem, at ”tyskerne standsede ved Mons, som om en Herrens engel stod op imod dem”. Dette brev er blevet trykt i et sogneblad, der er blevet sendt til soldaterne ved fronten, som så har fortalt historien, men udeladt ”som om”, og da de skrev hjem om den, bredte historien sig i sin overdrevne form” (McGregor s.4). Det hører dog med til historien, at selv om Charteris' breve findes i mikrofilm på Liddell Hart Center for Military Archives, mens originalerne er hos The Intelligence Corps Museum, så har forskere og arkivarer på intet tidspunkt været i stand til at finde de to ovennævnte breve, hvorfor Charteris sandsynligvis har skrevet dem, mens han arbejdede på sin bog sidst i 1920'erne. Det er betegnende, at Charteris på den ene side knytter sit navn til sagen, men på den anden side står som skeptikeren, der kan give en plausibel forklaring på, hvordan myten opstod, så han ikke fik skylden for denne historie også.

Legenden om Englenerne fra Mons lever ikke alene videre hos kristne fundamentalister, spiritister og ufo-entusiaster, men også i tegneserien: Serient Fantastic bragte i 1955 historien Bewitched Battalion, hvor man som hjemmelsmand opfinder oberst Bowes-Clidden, og begivenheden rykkes frem til de første gasangreb, da tyskerne med gas vil tvinge obersten og hans tapre regiment op af skyttegraven og møje dem ned. Men da obersten og hans mand tappert gør sig rede til deres sidste kamp, træder mændene fra Agincourt frem og lader tyskerne mærke, at mens de selv er gennemsigtige, er deres pile særdeles solide, og deres leder, der mest af alt ligner en viking, opfordrer englenderne ”tell the world about us. Let the enemies of England know the truth. We will come again should England know another hour of need.”(Fantastic s.4)⁵

Noter:

1. Marguerite af Navarra (1492-1549): Heptameron er en pastiche på Boccaccio: Decameron, bestående af 72 historier om mænd, der narrer kvinder og kvinder, der narrer mænd, og ægtemænd, der bliver narret af alle.

2. Ingen, hverken tilhængere eller skeptikere lod til at hæfte sig ved, at Cottingley-feerne i forbløffende grad levede op til det traditionelle viktorianske billede af feer, og ingen havde øjensynligt læst Princess Mary's Book of Fairies (1914), som de kvikke piger havde klippet deres feer ud af. Der er en vis poetisk retfærdighed i, at Conan Doyle, skaberen af Sherlock Holmes, lod sig narre af papir-feerne, da han selv som ung havde bidraget til mystificeringen omkring det forladte skib Mary Celeste med sin skræk-fortælling ”J. Habakuk Jepsens erklæring”, som mange tog for et konkret vidneudsagn fra en overlevende passager. Cottingley-affæren dæmpede på ingen måde Conan Doyles interesse for det overnaturlige, således lader han i The Maracot Deep fra 1928 dybhavsforskning, Atlantis, videnskab og teosofi forenes i en højere enhed.

3. Begbie truede i sit hvervekampagnedigt Fall in enhver ung mand, der unddrog sig sin pligt nu ”when England's Call is God's” med livslang vanære og foragt, men opponerede siden kraftigt mod, at man kriminaliserede og straffede militærnægtelse.

4. Da bueskydning faktisk var udbredt som sport i Belgien, kunne man ellers have frygtet, at den tyske overkommando ville have taget et bueskytteangreb som tegn på, at belgiske illegale kombattanter havde kæmpet på engelsk side, og iværksat yderligere gengældelsesaktioner mod civilbefolkningen.

5. En krigsserie, der tydeligt låner temaet fra Mons er Robert Kanigher: The haunted Tank tegnet af Joe Kubert og Russ Heath 1961-66, hvor sydstatsryttergeneralen Jeb Stuart bliver skytshelgen for sin åndsfrænde løjtnant Jeb Stuart og dennes besætning på en Stuarttank i Anden Verdenskrig og sikrer, at den diminutive tank og dens besætning bliver Nemesis for Rommels Afrika korps. Borgerkrigsgeneralen demonstrerer en forbløffende indsigt i moderne teknik, da han, når besætningen er sat ud af spillet, kan manøvrere tanken perfekt og levere pletsud med dens kanon.

Jeg har haft en god kontakt med Museum Sønderjylland, hvor museumsinspektør Rene Rasmussen og museets ekspert i erindringslitteratur Bo Nørregaard kunne forsikre mig om, at de på intet tidspunkt i soldaterbreve, erindringer eller historier, fortællinger eller urban legends eller nogen anden form for mundtlige eller skriftlige kilder har set så meget som antydningen af, at de to slesvigske regiment ved Mons stod over for andet end rent jordiske dennesidige modstandere. Efter 1920 ville det ellers have været frafrit for veteraner at sværte ”der Kaisers” hær med sådanne vandrehistorier.

Litteraturliste:

Machen, Arthur: The Bowmen and other Legends of the War 1915 i Gutenberg Project <http://www.gutenberg.org/cache/eoib/14044/pg/14044.txt>

Brown, Peter: A mini Mons Wargames Illustrated no: 322, 2014
Christensen, Claus Bundgaard: 1914-1918. Danskere på Vestfronten, Gyldendal 2009
Coulson, Alan & Hanlon, Michael: The case of the elusive angel of Mons (<http://www.worldwar1.com/heritage/angel.htm>)
Fantastic nr.11, 1955 Bewitched Battalion
Francis-Williams, Lord: Propaganda 1914-1915 in: Sket, vort århundredes historie nr.29, Forlaget Editio 1974
Geekie, Peter: The angels of Mons Was this a miracle or the Mass hysteria of dying soldiers? (<http://petergeekie.hubpages.com/hub/The-Angels-of-Mons-Miracle-or-Mass-Hysteria>)
Horner, Bruce: The Angels of Mons, our protective God (<http://www.ensignmessage.com/archives/monsangel.html>)

McGregor, Steve: Smoke without fire. A re-examination of the Angels of Mons, 2011 (<http://www.militaryhistoryonline.com/www/articles/angel-of-mons.aspx>)
Waugh, Rob: Angel of Mons may have been UFO, <https://uk.news.yahoo.com/angel-which-saved-british>.

Artikler på wikipedia om
Angels of Mons
Cottingley Fairies
John Charteris

Her er inspiration til Selskabets krigsspillere til at indføre okkulte tiltag i spillene. På et udsnit af fronten i Mons i 1914 ses en kæde af bueskytter bag den første engelske linje. For at understrege at det er væsener af en anden verden er bueskytterne holdt i en ensfarvet lysende blå farve. De venter blot på signalet til at rykke frem og standse tyskerne med sværme af pile.

Fig. 6. Napoleon inspicerer Kejsergarden. (Maleri af Horace Vernet.)

Franske retningsfaner 1804-15

Trods omfattende studier¹ af napoleonstidens vexillogi er der stadig lakuner. En sådan er retningsfanerne (*"fanions d'alignement"*)², som endnu ikke har været genstand for videre arkivforskning og stadig er noget af en gåde. Ved infanteriet³ benyttedes de som "mærke" og bestod af et stykke farvet stof fastsat på en kort stang beregnet til at blive nedsat i geværløbet.

I fortidens kongelige franske hær var der en overflod af faner. Hver kaptajn førte sin egen kompagnifane, som tjente som samlingspunkt. Efterhånden som troppernes antal voksede, blev det bataljonens og regimentets faner, der gjorde sig gældende. Ny taktik krævede samtidigt mere disciplinerede evolutioner, hvorved behovet opstod for at have et mærke hvorefter soldaterne kunne rette sig, ikke mindst ved komplicerede manøvrer. Således viser en samtidig figur fra ca. 1767 en officer fra Orleans regimentet med en *"fanion de manoeuvre"* (eksercits fane) med en kort stang støttet i et bandoler (fig. 1). En videre henvisning findes i en anordning af 12. august 1788. I infanteriets eksercits reglement af 1792, som forblev i brug både under republikken og kejserdømmet, omtales ganske vist *"jalonneurs"* (forbindelsesmænd = de som fører mærket, markerer) ved alinering af bataljonen, men ikke brugen af en retningsfane⁴.

Hverken under republikken (indført 1792) eller kejserdømmet var retningsfanerne forordnede⁵, og deres fremstilling og brug kendskab til og regimenternes forgodtbefindende. Det er ikke muligt i dag at afgøre, om de hovedsageligt tjente ved eksercits og parader, eller hvorvidt de benyttedes ved manøvrer i felten.

Retningsfanerne ("fanions d'alignement") i napoleonstidens franske hær er et interessant, omend noget særegent emne. Dertil kommer, at de forhåndenværende kilder er både fragmentariske og ofte problematiske. Denne fremstilling er en oversigt over det forhåndenværende materiale og den viden, der kan drages deraf

Af Ivan M.C.S. Elsmark

Den førende nulevende franske faneforsker Pierre Charrié skriver lakonisk i sin bog om kejserdømmets faner: "der var ingen officiel model, og de, der er kendte, er røde, grønne og gule, dekoreret med granater eller jægerhorn; undertiden med kompagniets nummer"⁶. Ganske vist henviser forfatteren samme sted til en bestemmelse fra 1805, men det synes at bero på en mistolkning⁷.

Kejserdømmets forskellige fanetyper

For hæren var hovedfanen "Ørnen" (*"Aigle"*), kendetegnet ved en gylden bronzeørn⁸ sat som fanespyd. Den var efter romersk forbillede fanens hovedelement, medens fanedugen kun havde en sekundær betydning. Af mindre prestige var **korpsfanen**, hvis fanestang endte i et spyd (uden ørnefigur)⁹, medens dugen fulgte Ørnens mønster. Af mindre

betydning var de simple **feltfaner** (*"fanions"* = fenlein, en lille fane), der tjente som samlingsmærke og ikke betragtedes som egentlige faner eller ærestegn¹⁰. Fremstillingen var overladt bataljonerne, og i princippet skulle dugen ikke have nogen inskription, noget der ofte ikke blev overholdt. (Se også mine artikler "Kejserdømmets første Ørne" i *Chakoten* nr. 4, 2004 og "Franske Feltfaner" i *Chakoten* nr. 1 og 2, 2013). **Retningsfanen**, som her skal behandles, var ikke en egentlig fane, men nærmere et "mærke" til brug ved taktiske bevægelser. Det skal erindres, at efter dekretet af februar 1808 skulle hver feltbataljon have et grenaderkompagni, et voltigeurkompagni og fire fusilierkompagnier, men om de alle har ført en retningsfane er uvist.

Retningsfanernes karakteristika

Infanteriets retningsfaner (*"fanions d'alignement"* eller *"fanions de manoeuvre"*) var et praktisk hjælpemiddel for kompagniet, således at soldaterne kunne holde retningslinien, *alignements-linien*¹¹. Dugen bestod af et stykke farvet stof (omkring ca. 30 til 50 cm) fastsat på en kort

Fig. 1. Samtidig papirfigur af en officer med en eksercitsfane, Orleans regimentet fra ca. 1767.

stang af blødt træ (ca. 70 - 80 cm lang). Fanestangen kunne ende i en træknop, et simpelt fanespyd i metal eller være helt uden topstykke. Selve dugen kunne være kvadratisk eller rektangulær, eventuelt med kantning, ensfarvet eller diagonalt delt i to farver, hvorpå der kunne være malet eller broderet (evt. påsyede uniformsmærker) jægerhorn eller granat(er), sjældnere en indskrift¹². Retningsfanerne blev givet kompagniet og ført af en underofficer, der gjorde tjeneste som markør. De synes ikke at være omtalt i inventarlistener, antageligt da de ikke var officielt normerede og uden pekuniær værdi.

Fig. 2. Original retningsfane med jægerhorn og tallet 1. (I en privat samling.)

Fig. 3. Enten en retningsfane eller feltfane fra den 5. Legion, 3. Bataljon. (Original i privat samling.)

På trods af sit navn var retningsfanen blot et "mærke", og ikke som fanen et ærestegn, der skulle hædres og forsvares. Således omtaler marskal Jourdan henkastet i sine erindringer¹³ tabet af nogle retningsfaner til englænderne i Slaget ved Talavera den 27.-28. juli 1809: "Med hensyn til de angivelige faner eller estandarder, som Sir Wellesley bærer sig med at have erobret eller ødelagt, så drejer det sig blot om retningsfaner, som placeres enten til højre eller venstre i hver bataljon for at alig-nere denne ved manøvrer, og som manden, der bærer den, skiller sig af med, når han skal bruge sit gevær."

Vi ved ikke i dag, hvorvidt regimenterne bragte deres retningsfaner med på felttog, og i så tilfælde om de blev efterladt ved bagagen, eller om de også var til stede ved kamphandlinger. Bortset fra det nævnte citat finder man ikke retningsfanerne omtalt i memoirlitteraturen, og de er heller ikke afbilledet i samtidige slagmalerier.

Som det fremgår kunne fanedugen være i forskellige farver: rød, grøn, blå, gul og (muligvis) hvid¹⁴, men noget generelt system synes der ikke at have været. Der kendes eksempler, hvor de har været dekorerede med symboler eller numre, men en del har antageligt været helt uden mærker, blot en farvet dug. Netop fordi disse retningsfaner var så betydningsløse som symboler, har der heller ikke været nogen interesse i at bevare dem for eftertiden. Følgelig er vore kilder fortvivlende mangelfulde¹⁵.

Originale retningsfaner

Det har kun været muligt at opspore en enkel original fane, der med rimelig sikkerhed kan betegnes som en retnings-

fane. Desuden er der to andre, som muligvis kan have tjent som sådanne, men argumenterne er usikre. De væsentligste kriterier for, at en fane kan beskrives som retningsfane (og ikke en feltfane¹⁶), er dens korte fanestang, fanespydet og den mindre dug. Dette er vort udgangspunkt.

Det mest troværdige eksemplar af en original retningsfane¹⁷ findes idag i en privat samling (anonymt, mærket C.D.V.). Den har en rød dug, i hvis centrum er sat et jægerhorn i mørkt stof (antageligt velour) med romertallet "I". Dugen er rektangulær, ca. 50 x 40 cm, og fæstet på en kort stang beregnet til at kunne nedsættes i geværløbet; fanespiden er i form af en træknop (fig. 2). Denne model kunne bl.a. minde om Gardegrenader fanen (fig. 7) i Marbot & Dunoyer de Noirmont værk¹⁸ og Boeswildwalds papirsoldat fra det 17. Lette Infanteriregiment (fig. 19).

Alt i alt, når man sammenligner dette eksemplar med de andre her viste faner, er jeg af den opfattelse, at det drejer sig om en veritabel retningsfane. Hvilken betydning kan man tillægge hornet og nummeret på dugen? I betragtning af, at retningsfaner normalt aldrig angiver regimentsnummeret, henviser det antageligt til en 1. bataljon, og jægerhornet til dets voltigeur kompagni i et givet regiment.

Hvad der er yderligere interessant, så ligner denne fane stærkt en anden, der tidligere blev opbevaret på Arsenalmuseet i Berlin under inventar nr. 208. Den findes omtalt i O. Hollanders bog¹⁹ fra 1902 og blev dengang beskrevet som "estandard fra 1. Jægerregimentets 4. eskadron", hvorfor vides ikke. ▶

Franske retningsfaner 1804-15

Desværre skal inventarlisten siden være gået tabt, og det er derfor umuligt at fastslå, hvor og hvornår fanen er blevet erobret (eller fundet). Det angives, at der i Arsenalmuseet også var to splitestandarder (*Guidons*) fra 1. Jægerregimentets 2 og 4. eskadron. Imidlertid kan der ikke være nogen forbindelse med den ovenfor omtalte fane, dels da eskadronerne havde splitestandarder, dels da de af gode grunde ikke førte retningsfaner. På forespørgsel har museet oplyst, at Arsenallets samling efter krigen overgik til Deutsches Historisches Museum i Berlin, men at fanen var blandt de mange genstande, som forsvandt i tiden omkring 1945²⁰. Antageligvis er det den samme fane, der efter krigen har fundet vej (som "krigsbytte") til en fransk privat samling²¹.

En anden hypotese er, at det drejer sig om en infanteri "bataljonsfane" (dvs. en feltfane). En artikel i *Tradition Magazine*²² omtaler den (fejlagtig?) som en sådan og mener, at den kunne stamme fra 1. Gardejægerregiment, et af regimenterne af den Unge Garde eller fra det 1. Lette Infanteriregiment. Ud fra de ovenfor omtalte grunde deler jeg ikke denne opfattelse, men omtaler forholdet for at klarlægge problemstillingen.

Ligeledes i en privat samling (anonymt, mærket J.N.) er opbevaret en anden original fane²³ (fig. 3). Den har rød dug (ca. 55 x 50 cm) med sølvkantning og en med sølvtråd broderet indskrift: "5me Lon. / 3me. Bon.," hvilket antageligvis betyder: "5. Reservelegion, 3. Bataljon". Fanestangen måler kun 77 cm og fanespidsen mangler, men det angives, at der kunne have været påskruet en trækrop eller et spyd. Det angives, at fanen stammer fra et slot i Auxerre-regionen i Frankrig, hvor den blev skjult for de avancerende fjendtlige tropper i 1814.

Fig. 4. Retningsfane fra Gardemarinens original i Musée de l'Empéri. (Foto efter original i Musée de l'Empéri.)

Fig. 5. Retningsfane fra gardemarinens, 1807. (Tegning af Maurice Toussaint, antageligt efter Elsass samlingerne.)

Den korte fanestang kunne henlede tanken på en retningsfane, men vi står imidlertid her ovenfor et dilemma med hensyn til kildekritik. Indskriften på dugen er usædvanlig for en retningsfane og synes mere passende for en bataljons feltfane, på trods af dens noget mindre dimensioner. Det er tænkeligt, at den nuværende fanestang ikke er den originale. Der kendes flere eksempler på, at dug, stang og fanespids oprindeligt ikke har hørt sammen, men er blevet nymonterede. Ud fra de ovenstående overvejelser lader det sig ikke fastslå, om det drejer sig om en retningsfane eller snarere en feltfane²⁴.

Det sidste eksempel har jeg medtaget for fuldstændigheds skyld. Undtagelsesvis er det ikke en fane fra et infanteriregiment, men fra Gardemarinens (*Batalillon des Marines de la Garde Impériale*). Denne enigmatiske fanedug findes i Raoul & Jean Brunons samling i Musée de l'Empéri, Salon-de-Provence (nu en filial af Musée de l'Armée). Den er pragtfuldt udført og består af en mørkeblå (nu nærmest sort) silkedug, i hvis centrum er en brandgul (*aurore*) kronet ørn med en tordenkile i kløerne; i hvert hjørne et anker, det hele omgivet af en bord i form af et stiliseret skibstov, alt i silkebroderi (fig. 4). Dimensionerne er 45 cm i længden og 34,5 cm i bredden, og den er kun dekoreret på den ene side (avers). Den originale fanestang mangler, men Museet og Vincent Bourgeot²⁵ antager, at det har været en kort stang til at indsætte i geværløbet, og museet har også udstillet den således. Hvorfra Jean Brunon har erhvervet den vides ikke, kun at den blev købt på et tidspunkt mellem verdenskrigene, hvilket ikke siger så meget om dens herkomst.

Man kan med rette spørge, om det overhovedet er en fane, blot et banner eller en dekorativ udsmykning²⁶, måske en gave skænket bataljonen? I museet notater står anført: "Det er vanskeligt at tilskrive fanen et tilhørsforhold, da dens

udsmykning er lutter fantasi"²⁷. I en skrivelse til mig angives, at den skulle være fra 1812 (*sic.*), hvilket synes baseret på den fejlopfattelse, at dens oprindelse var forbundet med Napoleons ordre af 10. marts 1812²⁸ om Gardens feltfaner (*fannions*). Dette må dog betvivles. Ordren henviser til feltfaner, ikke retningsfaner, og desuden, hvis dette pragtekseplar stammer fra 1812 felttoget, var det næppe kommet tilbage i så god en stand.

En tidligere datering forekommer mere sandsynlig. Jeg er tilbøjelig til at mene, at den kunne være blevet fremstillet i anledningen af kroningshøjtidelighederne i 1804²⁹. På den tid havde bataljonen ingen fane (en Ørn fik den først i efteråret 1805). Det kontingent på 120 mand, der skulle deltage i festlighederne, fik ved denne lejlighed nye uniformer. Det kan derfor vel tænkes, at man samtidig har ladet denne smukke "fane" fremstille, men i form af en retningsfane, for ikke at give indtrykket af, at det skulle være en "officiel" fane, hvilket bataljonen på den

Fig. 7. Gardegrenader med retningsfane, 1804-05. (Litografi af Marbot og Noirmont (detalje).)

Fig. 8. Grenader fra 134. Liniregiment, 1814. (Samtidig tegning fra Elberfelder manuskriptet.)

tid ikke var berettiget til. Senere er den antageligt forblevet ved depotet i Paris³⁰, hvilket ville forklare, at den i dag er så vel konserveret. Om pragtfanen faktisk har tjent som retningsfane, må imidlertid forblive et spørgsmål.

Imidlertid viser Maurice Toussaint en kopi af Gardemarinens retningsfane³¹ fra 1807 (fig. 5). Den ligner pragtfanen, men er i en simplere udførelse. Dugen er ligeledes blå, med en kronet ørn, men uden ankre i hjørnerne og bordet af tovværk. Det er plausibelt at korpset har ført en sådan retningsfane i felttoget 1806-07 og kopieret efter en Elsass samlers observationer.

Ikongrafiske kilder

Det er bemærkelsesværdigt, at der mig bekendt kun har været muligt at finde to malerier med retningsfaner; begge viser Kejsergarden ved parader i Paris.

• Horace Vernet (1789-1863) udførte i 1838 et pragtfuldt maleri, der skildrede Napoleon ved en parade af Kejsergarden foran Tuilleri Palæet i Paris³² ca. 1808 eller 1809 (fig. 6). Til højre i forgrunden ses en grenader oversergent med en retningsfane. Den er grøn og har efter alt at dømme en gul kantning (guldfrynsér?). Man kan gætte, at der skulle være en granat i centrum og i hvert hjørne.

Maleriet var et bestillingsarbejde til den russiske kejser Nicolas I, og kunstneren ville have været bekendt med Kejsergarden, både personligt og gennem sin fader Carle Vernet samt kredsen omkring denne. (For andre grønne faner se fig. 14, 17, 18 og 20). Også Knötel³³ har tegnet en grøn retningsfane fra Garden med gule granater i hjørnerne og centrum, antageligvis baseret på dette maleri.

• Nicolas Antoine Taunay (1755-1830) udførte i 1810 et andet storslået maleri under titlen *Kejsergardens indtog i Paris, 25. november 1807*³⁴. Man ser Gardegrenadererne opstillet i bataljonsorden og skimter en hvid retningsfane uden nogen synlig indskrift, yderst på venstre fløj i det første gelede³⁵. Medens tilstedeværelsen af en retningsfane ved paraden er meget sandsynlig, er der grund til at tvivle på rigtigheden af den hvide fanedug uden indskrift³⁶. Da der også forekommer andre påviselige fejl i dette maleri³⁷, er det ikke urimeligt at antage, at den hvide dug er en kunstnerisk fiktion bestemt af æstetiske hensyn³⁸. (Maleriet lader sig ikke vist her, men gengivelser findes på Internettet under kunstnerens navn).

Udover disse malerier kendes nogle vigtige samtidige illustrationer:

• I Marbot & Noirmonts store litografiske værk³⁹ viser planche nr. 69 en underofficer ved Gardegrenader fra 1804-05 med en retningsfane, hvis stang ikke synes at have et endestykke. Den er rød og har gule (gul?) granater i hjørnerne (fig. 7). Det drejer sig naturligvis om det 1. Regiment; det 2. blev først oprettet i 1806. I Dr. E. Aufschlagers samling af papirsoldater, nu i Musée de Strasbourg⁴⁰, findes en lignende figur, baseret på et trykt forlæg fra ca. 1820. Uden kildeangivelse har Herbert Knötel⁴¹ tegnet en lignende, som han daterer 1811, dog med en granat tilføjet i centrum.

• Det samtidige *Elberfelder Bilderhandschrift*⁴² har på blad 29 en fransk grenader fra det 134. Liniregiment, med en noget primitiv rød retningsfane med indskriften (malet i en mørk farve) "Garnison de Magdeburg" (fig. 8). I manuskriptet er anført, at det drejede sig om tropper observeret den 8. juni 1814. Fanen er usædvanlig ved, at garnisonsnavnet er angivet på dugen, det eneste kendte eksempel af denne art. Imidlertid var det et nyt regiment, oprettet i 1813, og tropperne har måske følt sig særlig knyttet til garnisonen, hvor de har ekserseret?

Elsass samlingerne

En potentiel kilde er de store samlinger af papirsoldater, som blev opbygget i

Franske retningsfaner 1804-15

Elsass i den første halvdel af det nittende århundrede. Denne landsdel var en hovedfærdssåre for den franske hær, og befolkningen havde således rig lejlighed til at iagttage de mange regimenter, når de paraderede i deres bedste uniformer, med faner og musik. På den tid var papirsoldater (ligesom senere tinsoldater) et populært samleremne, og modellerne var så at sige for døren. Disse figurer er væsentlige som ikonografiske kilder, men en del samlinger er desværre i dag utilgængelige, bortsolgte eller opløste⁴³.

Disse samlinger findes en del retningsfaner, men er de autentiske? Nogle er utvivlsomt baseret på direkte observationer og er således primære kilder, medens andre blot er rekonstruktioner ("opfundne") for at komplettere en samling. Hvilke man kan fæste lid til, er et spørgsmål, som er vanskeligt at besvare. Kendere⁴⁴ der har studeret Elsass-samlingerne, har bedømt, at de, der stammer fra Boersch, Boseswildwalds, Carl, Ganier-Tanconville, Nicker og Würtz, er de mest korrekte. Det er også blandt disse samlinger, at franske specialister, som f.eks. Bucquoy, Boisselier, Benigni, JOB (*alias* J. O. de Bréville), Rhoné, Rousselot, Toussant, Leliepvre, Rigo (*alias* Albert Rigondaud), har draget deres viden⁴⁵. I mangel af yderligere dokumentation kommer de følgende eksempler derfor fra Elsass-samlingerne og er baseret enten på de originale figurer eller kopier deraf.

Kejsergarden

Dette korps er vel repræsenteret i samlingerne, hvilket ikke er forbavsende, da Garden var populær og dertil velkendte i Elsass provinsen.

- En blå retningsfane med rød kantning og granater i hjørnerne tilskrives Kejsergardens Grenaderer. (Fig. 9). Tegningen er af Boisselier⁴⁶, angiveligt fra perioden efter 1806 (da der var to grenaderregimenter). Som forlæg har han antageligt benyttet papirsoldaterne fra Elsass.
- En retningsfane fra Kejsergardens

Fusiliers-Chasseurs har en dug, diagonalt delt i to felter, trekanten nærmest fanestangen er grøn, den yderste del er rød, med rød kantning og i centrum et gult jægerhorn med granat. Fanestangen ender i en træknop (fig. 10). Tegningen er af Henry Boisselier⁴⁸ kopieret efter Boersch's Elsass samling.

- En blå retningsfane med røde granater i hjørnerne og i centrum er fra Tirailleur-Grenadiers af den Unge Garde ca. 1809. Fanestangen ender i et spyd (fig. 11). Den er tegnet af Boisselier⁴⁸ baseret på Würtz' betydelige samling af papirsoldater. Også Herbert Knötel har en lignende tegning⁴⁹.
- En gul fane med kantning i samme farve og med et gult jægerhorn i centrum er fra 1. Voltigeur regiment fra den Unge Garde 1810-11 (fig. 12). Fanestangen ender i et spyd. Tegningen er af Henry Boisselier⁵⁰, antageligt igen baseret på Elsass samlingerne. Knötel viser samme retningsfane⁵¹.
- En rød retningsfane med hvid kantning og i hjørnerne hvide granater og fanespyd i hvidt metal er fra Kejsergardens Flanquer-Grenadiers dateret 1813-14 (fig. 13). Tegningen er af Jean Pierre Tarin⁵², som henviser til Henry Boisselier, som antageligt igen har benyttet Elsass-samlingerne som kilde.

- En grøn retningsfane med gule (i guld?) granater i hjørnerne og i centrum og fanespyd i gult metal tilskrives Kejsergardens Kadetregiment (*Pupilles de la Garde*) og dateret 1812 (fig. 14). Fanen er fastsat på stangen med store messingsøm og ender i et gult spyd. Tegningen er af Charmy⁵³, som desværre aldrig angiver sine kilder, men det antages at være Nikers Elsass samling.

Andre regimenter

En fusilierer retningsfane fra 1809 fra det 3. Linieregiments viser en dug, diagonalt delt i to felter, ved stangen blå, den yderste del rød, omrandet med hvid kantning. Der er ikke nogen synlig inskription (fig. 15). Fanen ender i en træknop. Tegningen er af Henry Boisselier for Bucquoy's serie⁵⁴, som nok har benyttet Boersch' samling⁵⁵ som er en

god kilde, da den blev opbygget i tiden fra 1805. Også Knötel⁵⁶ har denne fane. Det synes at være de eneste kendte gengivelser af en fusilierer retningsfane.

- Fra det 8. Linieregiments grenaderkompagni har vi en rød fane med gule granater i hjørnerne og gul kantning; stangen ender i et spyd (fig. 16). Den er tegnet af V. Huen for Bucquoy's serie⁵⁷ efter Bosselier's samling.
- En grøn fane med gule jægerhorn i hjørnerne og hvid kantning, stangen ender i en knop. Den er fra et voltigeur kompagni fra det 7. Lette Infanteriregiment ca. 1809 (fig. 17). Bucquoy⁵⁸ har tegnet denne antageligvis efter papirsoldaterne fra Elsass, for hvilke han nærede en særlig forkærlighed.
- Det 8. Lette Infanteriregiments karabiner kompagni viser en anden grøn retningsfane med granat i midten og gul kantning; stangen ender i en knop (fig. 18). Tegningen er af Henry Boisselier for Bucquoy's serie⁵⁹ efter Boersch's samling.
- Denne originale papirsoldat af en carabinieri fra det 17. Lette Infanteriregiment kommer fra Fritz Boseswildwalds store samling (nu opløst) fra omkring 1840⁶⁰. Den røde retningsfane ender i en knop; dugen har hvid kantning og i midten et gult jægerhorn (fig. 19). Da han havde kendt Boersch og andre, der selv havde oplevet napoleonstidens tropper, betragtes samlingen som en vigtig kilde.

Andre kilder

JOB⁶¹ har tegnet en grøn voltigeur retningsfane med gule jægerhorn i hjørnerne og centrum og stang uden topstykke fra det 3. Linieregiment 1814 (fig. 20). Den er baseret på Valmonts samling⁶² i Paris.

Et grenaderkompagni fra det 63. Linieregiment i Spanien dateret 1812 skal have haft en rød retningsfane med gule granater i hjørnerne og i centrum tallet 63 (regimentsnummeret); stangen uden topstykke (fig. 21). Tegningen er af Lapryre til Bucquoy's serie⁶³ baseret på en spansk samtidig kilde. Formodentlig drejer det sig om det

Fig. 14.

Fig. 15.

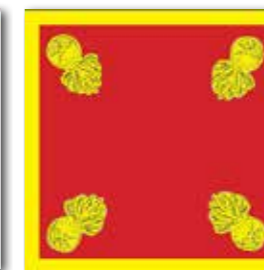

Fig. 16.

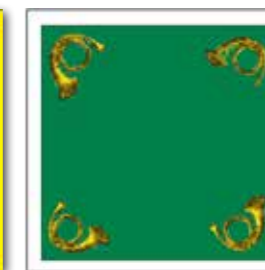

Fig. 17.

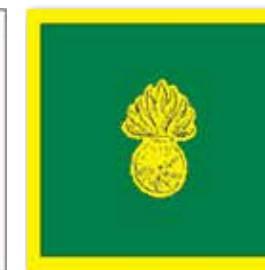

Fig. 18.

hemmeligfulde "El Guil manuskript" som kun Ernest Fort (død 1938) havde kendskab til og kopieret. Flere specialister har ytret deres skepsis om Fort's kopiernes troværdighed, da disse findes i flere variationer. Kort sagt, et interessant, men omstridt kildekræft.

Et overblik

Ud fra de foreliggende eksempler fremgår det, at man som regel undlod inskription af regiments-, bataljons- eller kompagni-numre. Dertil var vægtige grunde: Dels gjorde brugen dette ikke nødvendigt, dels, og måske hovedsageligt, for at undgå, at en erobret retningsfane tjente som trofæ for fjenden⁶⁴. Man nøjedes derfor med forskelligt farvede faneduge som kompagnikendetegn. Hvis dugen overhovedet blev dekoreret, var det oftest blot med granater eller jægerhorn.

Farveskemaet er et problem. Man kunne fristes til at antage, at f.eks. gre-

naderkompagnier var kendetegnede med røde faner og voltigeurne med grønne; men det var ikke altid tilfældet, og der et større virvar, når det kommer til jægere, karabiner, fusilierer, m.v.. Ej heller er det klart, om alle kompagnier brugte retningsfaner, eller om det hovedsageligt var fløjkompagnierne.

Det er bemærkelsesværdigt, at alle de her viste retningsfaner er forskellige. Ikke to er ganske ens, hvilket peger på mangfoldigheden i deres design. Det er muligt, at kompagnierne retningsfaner indenfor regimentet fulgte et vist mønster, men det er kun en hypotese. Som oberst Elting⁶⁵ har bemærket: "Hvert regiment synes at have fulgt deres eget lune med hensyn til farve og udseende."

Den kendte franske uniformolog, Lucien Rousselot (1900-1992), har skrevet, at "korpsschefer tog sig mange friheder med hensyn til uniformering og udrustning". Retningsfanerne er et eksempel derpå. Deres brug, farver og mønstre synes at have været efter regimentets valg. Havde der været et generelt system, lader det sig ikke længere tolke.

Slutbetragtninger

Ud over de her viste eksempler kan videre arkivforskning måske en dag kaste nyt lys på emnet. Det er imidlertid skuffende at erkende, at det er næsten umuligt at skelne autentiske faner fra de mere tvivlsomme. I denne forbindelse bør man være på vagt overfor de retningsfaner, som senere kunstnere og reenactere ofte "opfinder". Men ligesom Dr. Johnson afsluttede sin bog "Rasselas" med ordene: "The Conclusion, in which nothing is concluded", således er det ikke muligt at ikke drage nogen endelige slutninger om retningsfanerne, og meget må indtil videre forblive et åbent kapitel.

Noter

Af pladshensyn har jeg undladt en separat bibliografi, men alle kilderne benyttet ved udarbejdelsen af denne artikel er angivet i noterne.

1. Ikke mindst O. Hollander, E. Fraser, J. Regnault, S. Andolenko, J. Brunon, P. Charrié og A. Rigondaud (alias Rigo).
2. De kendes i den engelske hær som "colour points" eller "marker flags".
3. Denne oversigt omfatter kun de regulære infanteriregimenter, og udelader andre korps og fremmedregimenter i fransk tjeneste, hvis praksis kunne være forskellig.
4. Ganske vist angiver Nationalgardens reglement af 1791 i planche XVII, fig. 3 placeringen af to "jalonneurs" ved en kvadratisk tegn. Dette kunne antages for et flag, men også simpelthen markeringen af deres position.
5. Encyclopédie des Uniformes Napoléoniens, (Paris 2003), omtaler retningsfanerne med kommentaren at "de er meget lidt kendte" (... ils sont très peu connus).
6. Se Pierre Charrié: Les Drapeaux et Estandards de la Révolution et de l'Empire, (Paris 1982), side 192.
7. I et brev til mig af 17. oktober 2013 beklager han ikke at kunne opspore det omtalte 1805 dekret. Imidlertid citerer han en rapport af general Alexis Schauenburg, dateret den 18. august 1805, som muligvis har ledt til en misforståelse. Generalen skrev i anledning af en inspektion af det 8. Linieregiment den 18. august 1805: "... hver bataljon skal lade fremstille en lille fane ("fanion" der skal repræsentere Ørnen [fanen] ved den daglige økserits. Stangen skal have en længde af 9 franske tommer [ca. 2½ m] og dugen i mindre dimensioner som fanen" [som var 90 x 90 cm]. Hvilken farve og indskrift dugen skulle have vides ikke. Disse attrap-faner var en praktisk foranstaltning for at skåne fanerne, hvis duger var af silke og ikke særlig slidstærke. Men retningsfaner var de ikke.
8. Fane ("Ørnen"), infanteri model 1804, dugen var 80 x 80 cm; fanestangen ca. 2½ meter, påsat en bronzeørn. Se min artikel "Kejserdømmets første Ørne" i Chakoten, nr. 4, 2004.
9. Bl.a. "Guide Interprètes", flere nationalgarderegimenter, æresgarder og de i 1807 oprettede "Légions de Réserve".
10. Napoleon skrev den 14. januar 1812: "... de er uden betydning - kun Ørnen bør man vise militær honnør".
11. "Alignementslinien", som det hed på dansk og defineret i Reinholds Militær-tekniske Ordbog fra 1838 som "en linie, man betegner på marken, for enten at lade tropperne marchere på den, eller langs med den, eller for at opstille dem på samme".
12. Retningsfanerne må ikke forveksles med kvartermærker, ej heller med esponenter med påsat vimpel ("esponentong avec banderole"), som fanevagten var bevæbnet med.
13. J.B. Jourdan: Mémoires militaires, (Paris 1899), side 236-237. (Det er i øvrigt den eneste omtale af retningsfaner i memoirer, som jeg overhovedet kender.)
14. Bortset fra den tvivlsomme retningsfane i Taunays maleri (vide infra), kendes ingen andre eksempler. Ganske vist har Chr. Suhr i det såkaldte "Hamburger Manuskript", planche 111, en hvid retningsfane med indskrift, ▶

Fig. 19. Karabiner sergent fra 17. Lette infanteriregiment. (Papirfigur fra Boseswildwalds samling.)

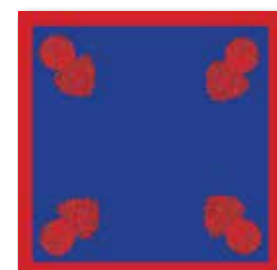

Fig. 9.

Fig. 10.

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

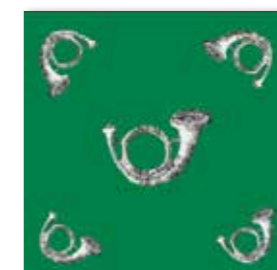

Fig. 20.

Fig. 21.

Faneduge udført af Finn Hillmose efter skitser.

Franske retningsfaner 1804-15

men det drejer sig om et hollandsk regiment.
15. De tre her citerede retningsfaner udskiller sig netop ved deres dekoration, og der har således været grund til at bevare dem for eftertiden.
16. Feltfanens stang målte ca. 2,6 m og var monteret med et metalspyd.
17. Efter fotografi af Alain Pigeard i Tradition Magazine, (Paris 2000), nr. 152, side 21.
18. Alfred Marbot & E. Dunoyer de Noirmont: Les Uniformes de l'Armée Française, 1439-1815, (Paris 1830-54), vol. 2, planche 69.
19. O. Hollander: Nos Drapeaux et Étendards de 1812-15, (Paris 1902), side 95.
20. Brev til mig af 3. maj 2012 fra Dr. Weissbrich, Stiftung Deutsches Historisches Museum, Berlin.
21. Om dette skal jeg ikke moralisere her, men under de givne forhold kunne museet i Berlin eller Armémuseet i Paris rimeligvis gøre krav på fanens restitution, om ikke andet for at sikre dens bevaring for eftertiden.
22. Tradition Magazine, (Paris 2000), nr. 152.
23. Fotografi af Alain Pigeard i Tradition Magazine, (Paris 2000), nr. 152, side 19.
24. Bemærk også at i Tradition Magazine nr. 251 omtaler Pigeard denne som en feltfane (fanion). Faktisk modtog den 5. Legion en korps- eller feltfane (fanion) i 1807, som den senere mistede. Kunne det have været dens efterfølger?
25. Se også Vincent Bourgeot: Les Trésors de l'Empéri, (Lathuille 2006), side 96-97 med fotografi.
26. Det var ikke ualmindeligt, mest under republikken, at privatpersoner skænkede (uofficielle) smukt broderede "faner" til regimenter, især til frivillige korps og æresgarder.
27. Jeg takker museets direktør a.i. Claudie Gregoire for disse oplysninger (baseret på arkivstykkerne nr. F58, F59 og G27 samt brev af 15. marts 2013). Det er beklageligt, at inventarlisten er så mangelfuld. Museets optegnelser angiver ikke fanens historie.
28. Den 10. marts 1812 skrev Napoleon til marskal Jean Bessières: "... Giv ordre til obersterne at uddele feltfaner som foreskrevet til alle bataljoner ... Disse faner må ikke have nogen inskription, som angiver, hvilket regiment de tilhørte, ej heller at de kommer fra Garden." Som det tydeligt fremgår, vedrører denne ordre kun "fanions" (feltfanerne) og vedkommer således ikke retningsfanerne. (Se også min artikel Franske Feltfaner i Chakoten nr. 1 og 2, 2013.)
29. Dog skal det bemærkes, at på grund af kvaliteten af udførelsen kunne det eventuelt dreje sig om en feltfane, eller en orlogsstander, benyttet ved ceremonielle lejligheder.
30. Noget lignende skete med de gallauniformer, som detachementet bar ved kroningen i 1804 og kun blev benyttet i blot én måned. (Se Dr. Lomier: Le Bataillon des Marins de la garde, (Paris 1905), side 56.)
31. Tegningen er antageligt en kopi efter papirsoldater (Boersch's eller Würtz's samlinger?).

kronede Ørne" i Chakoten, nr. 1, 2008.
38. Kunstneriske hensyn tilsidesatte ofte den historiske virkelighed. Et eksempel Antoine Gros maleri af Bonapartes fane ved Arcole. (Se også min artikel "Bonaparte ved Arcole" i Chakoten, 2002, nr. 4.)
39. Desværre er der ingen retningsfaner vist i de samtidige stik af Nicolas Hoffmann (1775-1808) og Martinet (1807-15).
40. Et sort/hvidt fotografi findes i J.P. Klein: Les Petits Soldats de Strasbourg. Catalogue général des collections des Musées de Strasbourg, (1985), side 154.
41. Elting & Knötel d.J. (op. cit.), vol. 2, Imperial garde, planche 16.
42. Die Eberfelder Bilderhandschrift, 1813-16, redigeret af

Peter Schuchhardt, (Herne 2004), planche 29. (Se min artikel i Chakoten, nr. 1, 2005.)
43. Blandt de her omtalte samlinger er de af Boersch (1782-1824), F.J. Schmidt (1796-1871) og Ganier-Tanconville (post 1845) nu opløste. Th. Carl's samling (ca. 1850) er i det Historiske Museum i Strasbourg, som besidder omkring 100.000 figurer, medens Würtz' (pre 1840) på ca. 18.000 figurer nu er i Armée-museet i Paris. Desværre er kun en brøkdel udstillet.
44. Bl.a. Brunon og Bucquoy og ikke mindst Paul Martin og Jean Pierre Klein fra det Historiske Museum i Strasbourg.
45. Rigo har påpeget den store betydning, som Elsass-samlingerne har som dokumentation. Se Gazette des Uniformes, (Paris), nr. 27, 1975.
46. Henry Boisselier (1881-1959): La Garde Impériale et ses Uniformes, (Paris 2008), side 141.
47. Boisselier, op.cit. side 255.
48. Boisselier, op.cit. side 172. Würtz' store samling er en værdifuld kilde.
49. Elting & Knötel, op.cit., vol. II, Imperial Guard, planche 28.
50. Boisselier, op.cit. side 285.
51. Elting & Knötel, op.cit., vol. II, Imperial Guard, planche 45. Antageligt kopieret efter Boisselier.
52. Medlemsblad fra den franske forening CFFH, 2001-IV, side 67-68.
53. Charmy: Splendeur des Uniformes de Napoléon; la Garde Impériale à Pied, (Evreux, 2003), planche 217.
54. Bucquoy, op.cit. Side 144.
55. Francois Lotz: Les petits soldats d'Alsace, (Strasbourg 1978), side 68-71, omtaler Boersch.
56. Elting & Knötel, op.cit., vol. I, Line Infantry, planche 23.
57. Bucquoy, op.cit., side 165.
58. Bucquoy, op.cit., side 240.
59. Bucquoy, op.cit., side 262. Bucquoy og kredsen omkring ham benyttede ofte den betydningsfulde samling af Boersch's (1782-1824) som dokumentation.
60. Bucquoy, op.cit., side 256 har kopieret samme figur.
61. JOB (Jacques Onfro de Bréville): Tenuet et Troupes de France, (Paris 1900-1904), side 551.
62. Valmont Costume Militaires, nu i Bibliothèque Nationale i Paris, er fra midten af 1800-tallet og betragtes som en god sekundær kilde.
63. Bucquoy, op.cit., side 173. – Efter hvad Fort selv har oplyst, videregav han manuskriptet (ca. 1923) til nogle personer, og det er siden "forsvundet".
64. Trompet- og paukefaner med rigt broderi blev ofte fremvist som sejstrofær til ærgrelse for hæren og ikke mindst Napoleon selv. I Rusland findes flere eksempler på sådanne "trofæer".
65. Elting & Knötel, op.cit., vol. II, Imperial Guard, planche 45.

Voltigeurs, Jeune Garde, 1810-11. (Tegning af Henry Boisselier antageligt efter Elsass samlingerne.)

32. Horace Vernet (1789-1863) var søn af kunstneren Carle Vernet (1758-1836). Maleriet er fra 1838 iog er nu i Hermitage museet, St. Petersburg.
33. John R. Elting & Herbert Knötel d.J.: Napoleonic Uniforms, (New York 1993), vol. 2, Imperial Guard, planche 16.
34. Nicolas Antoine Taunay: "Entrée de la Garde Impériale à Paris, par la barrière de la Vilette, 25 novembre 1807". Nu i museet Château de Versailles.
35. Det var den almindelige placering; på pelotonens højre fløj marcherede kaptajnen.
36. Kongedømmets hvide faner blev helt afskaffet i 1794. Den hvide dug var derfor ikke ret almindelig under kejserdømmet. Imidlertid fastlagde 1812 Reglementet, at 2. bataljons feltfane (i princippet) skulle være hvid.
37. Se min artikel "Lauerbær-

En overset modstandsgruppe

Historien om Hvidstengruppen fylder meget i besættelsestidens historie, men der er ikke blevet ofret meget plads til Hornsletgruppens meritter. Ligesom Hvidstengruppen opererede Hornsletgruppen i modstandsbevægelsens tidlige og vigtige del i 1943, hvor de nedkastede engelske sprængstoffer og skydevåben dannede grundlaget for en effektiv og professionel sabotage mod værnemagten. Denne indsats var en vigtig årsag til Danmarks brud med samarbejdspolitikken.
Faktisk lykkedes det Hornsletgruppen at modtage langt flere våben fra luften end kollegerne i Hvidsten. Mens folkene omkring den berømte kro modtog 24 containere (og otte faldskærmsagenter), stod Hornsletgruppen for at modtage og videredistribuerede 63 containere med våben og sprængstoffer. De to grupper arbejdede også sammen ved flere lejligheder.

Ligesom i Hvidsten fik modstandsarbejdet også store konsekvenser for Hornslet. Fem af byens modstandsfolk mistede livet i forbindelse med deres arbejde og flere andre måtte opleve ufattelige uhyrligheder i tyske tugthuse og koncentrationslejre.
Forfatteren Kim Lykke Jensen har beskrevet Hornsletgruppen i en ny bog, "Hornsletgruppen – En modtagegruppe i provinsen", som er udgivet af forlaget Vældgungerne (312 sider – 249 kr.)
Det var Churchills engelske modstandsorganisation SOE, der for alvor fik gang i en professionel dansk modstandsbevægelse. Det skete i marts 1943, da faldskærmsagenten Ole Geisler blev nedkastet ved Furesø. Han etablerede sit hovedkontor i Aarhus, hvor han blandt andet sammen med lægesønnen fra Hornslet, Svend Baastrup Thomsen, stod for at få dannet modtagegrupper, sabotagegrupper og

udstikke retningen for modstandsarbejdet i Jylland. Nogle af deres første opgaver var at få dannet Hvidsten- og Hornsletgruppen.

Det meste af den jyske modstandsbevægelse blev optrævlet i december 1943, hvor Gestapo arresterede tre faldskærmsagenter, der efterfølgende angav alle deres kontakter. Det betød, at et større antal modstandsfolk blev arresteret og henrettet – deriblandt medlemmerne af Hornslet- og Hvidstengruppen. Disse begivenheder satte en effektiv stopper for modstandsarbejdet i de fleste af de ramte byer, men ikke i Hornslet. Arrestationerne og henrettelserne virkede derimod som en katalysator for modstandsbevægelsen i den lille stationsby. Et stort antal af mændene i byen videreførte Hornsletgruppens aktiviteter frem til befrielsen. H.D.

Den 8. august 1914 marcherede Det Slesvig-Holstenske Füsilierregiment ud af Flensborg for at kæmpe ved fronten mod Frankrig. Turen gik over Hamburg, Bremen og Osnabrück til Aachen, men allerede den 18. august fik regimentet sin ilddåb mod den belgiske hær ved Tirlémont. Udfaldet af kampene blev, at de slesvig-holstenske styrker mistede en løjtnant og 16 mand med 60 savnet, mens belgierne tab var betydeligt større og med 214 taget til fange af tyskerne.

Ildåben er det første af en lang række slag, som Det Slesvig-Holstenske Füsilierregiment nr. 86 udkæmpede gennem hele verdenskrigen. Man kan nu læse om regimentets deltagelse i Første Verdenskrig i bogen „Füsilierregiment „Königin“ nr. 86 i verdenskrigen“, udgivet på tysk i 1925 og skrevet af Wilhelm Jürgensen ud fra krigs dagbøger, private optegnelser og personlige erindringer.

Forfatteren Wilhelm Jürgensen var fra Neumünster. Han deltog som løjtnant i Regiment 86 i Første Verdenskrig, og efter krigen skrev han som gymnasielærer i Neumünster denne regimentshistorie som en meget grundig, faktuel gennemgang af regimentets deltagelse i den grusomme krig suppleret med egne erindringer og kommentarer.

Udgivelsen er interessant, fordi den sønderjyske historie under verdenskrigen 1914-1918 så drastisk adskiller sig fra det øvrige Danmarks. Landsdelen var dengang en del af Tyskland, og selvom krigsudbruddet også betød mobilisering i Danmark, så slap de danske indkaldte med vagttjeneste for at opretholde landets neutralitet, mens de sønderjyske afgik til fronterne og nogle af verdenskrigens mest voldsomme og blodige slag.

Füsilierregiment "Königin" nr. 86 tilbragte stort set hele Første Verdenskrig på Vestfronten.

Af Henrik Denman

Slesvigske Füsilierregiment ved fronten

Sønderjyder i krig

I alt faldt omkring 6.000 af de omtrent 35.000 mand, der blev indkaldt fra Sønderjylland. Sønderjyderne tjente i stort set alle våbenarter og mange forskellige enheder. En stor del af dem kom dog, især i begyndelsen af krigen, til at gøre tjeneste ved Infanterie-Regiment von Manstein (Schleswigsches) nr. 84 og Füsilier-Regiment "Königin" (Schleswig-Holsteinisches) nr. 86. Begge regimenter var hjemmehørende i landsdelen Slesvig, og hver havde en bataljon i garnison i Nordslesvig, det der i dag er Sønderjylland. 84'ernes 2. bataljon lå i Haderslev, mens 86'ernes tredje lå på Sønderborg Slot.

Regimentets fødselsdag er den 27. september 1866 – det samme år, da Preussen efter sejr over Østrig havde erhvervet Slesvig-Holsten, Hannover og Hessen-Nassau. Den voldsomme udvidelse af Preussens landområde gjorde det nødvendigt at forøge hæren, og i 1866 blev infante-

Soldater fra Regiment nr. 86 i skyttegravnen ved Moulin i juni 1915. III. fra bogen.

regiment 86 dannet ud af fire regimenter fra den vestfalske 14. division. Fra 1867 blev det underlagt 9. armékorps og fik herefter betegnelsen Schleswig-Holsteinisches Füsilier-Regiment nr. 86. Regiment 86 var et af de slesvig-holstenske regimenter, hvis soldater overvejende kom fra de gamle hertugdømmer. Regimentet var delt i tre bataljoner, hvoraf det tredje havde kaserne på Sønderborg Slot. Den "Königin", der principielt er regimentets øverstkommanderende, er den preussiske dronning og tyske kejserinde Auguste Viktoria, hvis bedsteforældre var det sidste hertugpar på Augustenborg Slot.

I begyndelsen af august 1914 stod regimentet så klart til afgang, og efter kampe i Belgien overskred regimentet den 25. august den franske grænse og nåede i begyn-

delsen af september frem til Marne. Wilhelm Jürgensen beskriver grundigt og med omhu i næsten dag-til-dag skildringer regimentets deltagelse i Marne-slaget og sidenhen slagene i Champagne med stormen på Navarin-Ferme og helvedet ved Somme i 1916, Arras og Flandern i 1917 og i den sidste tyske storoffensiv i 1918. Den originale bogs tone af alvor og omhu er fint fordansket af Jørgen Lorenzen til et moderne dansk med præg af det gammeltyske oplæg. Denne nye udgave er forsynet med en lang række samtidige fotos og kort fra Museum Sønderjyllands samlinger. Billedudvælgelsen og den øvrige redigering af bogen er udført af museumsinspektør René Rasmussen, Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot i samarbejde med historikeren Martin Bo Nørregaard.

Bogen er udgivet af Museum Sønderjylland, er på 303 sider og koster 250 kr.

Siden sidst ...

En forrygende befæstningsdag i Gladsaxe

Befæstningsdagen den 27. september på Gladsaxefortet blev en forrygende dag. Allerede inden Flyverhjemmeværnets Tamburkorps var ankommet efter deres march fra Grønnegaard til Gladsaxefortet, havde mange besøgende fundet vej til fortet i det gode vejr.

Kl. 11 præcis var der morgenparade, hvor fortets splitflag blev sat, og KC Dorthe Beck-Nyling kunne byde velkommen til de fremmødte, ikke mindst til Hjemmeværnets chef generalmajor Finn Winkler og chefen for regionen, oberst Ejgil Schønning, der begge roste Selskabets 1914-gruppe for deres historiske indslag, der er med til at styrke Forsvarets traditionspleje.

Efter paraden blev dagens program sat igang, og her kunne vi glæde os over en stadig tilstrømning af gæster – vi skønner, at dobbelt så mange som sidste år fandt vej til Gladsaxefortet på denne dag.

For børnene var der igen i år mulighed for at erhverve en "soldaterbog", og med den i hånden besøgte de forskellige udstillinger, strækkende sig fra Hjv's nutidige udstyr over Køretøjsklubbens biler fra 2. Verdenskrig til 1914-gruppens udstillinger fra indkaldelsen af Sikringsstyrken. Her var der to nye tiltag: En genoplivningsdukke i uniform på forbindingspladsen til brug for militærlægens demonstrationer, og en udstilling om Sikringsstyrkens lønninger og hvad de

indkaldte fik i forplejning i krigsårene.

Dagen tiltrak ikke kun børnefamilier – også mange ældre Gladsaxeborgere lagde vejen forbi, og her var attraktionerne koncerten med Hjemmeværnets Musikkorps "Nordsjælland"; et nutidig kort over kommunen med de gamle skyttegrave og pigtrådsspærringer indtegnet samt fortet selv. Her var der planlagt tre rundvisninger, der alle kunne deles i to hold, hvis der var mange interesserede. Det måtte udvides til seks rundvisninger af to hold hver, så stor var interessen.

Tirsdag efter Befæstningsdagen kunne vi med glæde og tilfredshed læse en artikel på forsiden af Gladsaxebladet med overskriften "I skole på Fortet", hvor vores arrangement blev omtalt som særdeles lærerigt for de deltagende børn.

Inge Hansen

Udsigt fra Den Kolde Krig

Fra luftmeldetårnet Knøsen ved Skamstrup i Vestsjælland holdt Hjemmeværnet under Den Kolde krig øje med fly over Danmark. Kulturstyrelsen har udpeget tårnet som bevaringsværdigt og har åbnet tårnet for besøgende efter en renovering.

På toppen af en bakke 99 meter over havets overflade ved den idylliske landsby Skamstrup i Vestsjælland står et tårn som et tast vidne fra Den Kolde Krig. Fra tårnet har frivillige fra Luftmeldekorpsen i Hjemmeværnet spejdet efter mistænkelig flyaktivitet over Danmark, mens Den Kolde krig var på sit højeste.

Der har stået flere hundrede 6 til 12 meter høje luftmeldetårne rundt om i Danmark, men tårnet i Skamstrup på højdedraget Knøsen er det sidste af slagten på sin oprindelige plads.

Fra luftmeldetårnene kunne observatører holde øje med aktivitet i luften. De anvendte kikkerter og pejleplader. Rapporteringen fra luftmeldeposten ved Knøsen skete ved en simpel telefonopringning til den såkaldte lavvarslingscentral (LAVAC) for Sjælland og øerne, som var placeret i en bunker i Nykøbing Falster. Der var syv af disse centraler i Danmark.

Tårnet på Knøsen er udpeget af Kulturstyrelsen som bevaringsværdigt, fordi det fortæller historien om de aktiviteter, der foregik under Den Kolde krig. Tårnet har ikke været i brug siden 2004, men er nu sat i stand i et samarbejde mellem Kulturstyrelsen og Museum Vestsjælland.

Luftmeldetårne bestod af en gitterkonstruktion i stål med en udsigtsplatform på toppen. Hvert af tårnene var forbundet med en telefonforbindelse til den regionale lavvarslingscentral og blev bemanded af fem hjemmeværnsfolk.

Rundt omkring i landet var der ca. 400 luftmeldetårne, hvoraf nogle var indrettet i f.eks. kirketårne eller på siloer.

Der var en lavvarslingscentral i hver af landets syv regioner. Nogle blev indrettet i tidligere tyske bunkere.

Efter Den Kolde krigs endelige afslutning i 1991 er mange bygninger og anlæg blevet overflødige, og der er sket store forandringer af det militære beredskab og den civile beskyttelse. Under Den Kolde krig opbyggede staten et komplekst totalforsvar, som havde krisepplaner for alle samfundets nøglefunktioner. Det var et kolossalt militært og civil beredskab, hvor flyvevåbnet, søværnet, hæren, NATO, hjemmeværnet, civilforsvaret, politiet og de civile myndigheder havde hver deres opgaver. H.D.

Nyt museum om et berømt slag

Det nye museum i Thyborøn, Sea War Museum Jutland, er et unikt museum, der fokuserer på de store søslag, der også var en del af Første Verdenskrig. Museet fortæller først og fremmest søkrigen i Nordsøen under Første Verdenskrig, men man vil også kunne se flere andre sider af søkrig gennem historien.

Midtpunktet for det nyåbnede museum er Jyllandsslaget, som er verdenshistoriens største søslag. Det fandt sted i Nordsøen den 31. maj og 1. juni 1916 og var det eneste større sammenstød mellem den britiske og den tyske flåde under Første Verdenskrig. 250 skibe og 100.000 mænd deltog i slaget, 25 skibe sank og 9.000 unge mænd mistede livet.

Det nye museum har hjemme i Thyborøn på Jyllands vestkyst, hvor lokale fiskere i 1916 bad en bøn for de tyske og engelske soldater. De kunne ikke se skibene, men lyden fra de store kanoner kom rullende ind fra havet som torden.

I forbindelse med åbningen af museet

Sea War Museum Jutland, er et unikt museum, værd at besøge.

i efteråret 2015 fik Sea War Museum Jutland besøg af Nick Jellicoe, der er sønnesøn af den britiske admiral og flådechef for den britiske Grand Fleet under Jyllandsslaget.

”Thyborøn er det perfekte sted for det nye museum. For mig har det en tæt forbindelse til slaget, og samtidig forholder det sig neutralt. Det er lettere at få nuancerne med, når museet ligger i Thyborøn, end hvis det lå i Storbritannien eller Tyskland. Begge lande har en

meget tung arv fra krigen at håndtere,” sagde han ved besøget.

Han mener, at det nye Sea War Museum i Thyborøn kan bidrage til en helt ny forståelse af Første Verdenskrig i Nordsøen.

Sea War Museum Jutland er skabt af den danske dykker og erhvervsmand, Gert Normann, der selv har udforsket en lang række skibsvrag i Nordsøen. For ham er Jyllandsslaget et stykke verdenshistorie i samme kategori som invasionen i Normandiet og bombningen af Pearl Harbor.

”Det var her, første verdenskrig blev afgjort. Den, der kontrollerede søvejen til Storbritannien, ville vinde krigen,” siger Gert Normann.

Museet vil ikke kun fortælle om Jyllandsslaget, men også om fire års krig, der blev udkæmpet på, over og under havets overflade. Museet udstiller en stor mængde genstande fra krigen, som aldrig har været vist før og ikke kan ses andre steder.

Sea War Museet er en del af et projekt, der skal skabe et stort, maritimt udstillingsmiljø i Thyborøn. Bag projektet står fonden Realdania, Lemvig Kommune og det danske subsea-firma JD-Contractor.

Søslaget ved Jylland 1916

Jyllandsslaget eller Slaget ved Skagerrak i 1916 blev udkæmpet mellem den britiske og den tyske flåde ud for Jyllands nordvestkyst. Selvom Storbritannien led de største tab, betød slaget, at de tyske krigsskibe derefter holdt sig ved kysten, og det sikrede briterne herredømmet på havet krigen ud. Jyllandsslaget var det eneste større flådeslag under Første Verdenskrig. Det fandt sted mellem 31. maj og 1. juni 1916 og kaldes i Tyskland for Slaget ved Skagerrak.

Den ene del af kamphandlingerne foregik om eftermiddagen den 31. maj mellem en britisk og en tysk gruppe af slagkrydsere. Slagkrydsere var kun forløbere for hovedstyrkerne, som bestod af 151 britiske og 99 tyske krigsskibe. Disse opdagede hinanden tidligt på aftenen. Den kamp, der udbrød mellem dem, blev imidlertid afbrudt af mørket, men genoptaget tidligt næste morgen. På trods af, at briterne ikke blot ved skibantal, men også i slagkraft var tyskerne overlegne, lykkedes det den tyske flådestyrke at undslippe.

Slaget efterlod dog tab på begge sider. Briterne mistede tre slagkrydsere, tre krydsere, og otte destroyere. Blandt de britiske søfolk var tabene på 6100. Tyskerne havde et tabstal på 2550 mand og mistede et slagskib, en slagkrydsere, fire krydsere og fem destroyere.

Blandt krigsskibe på den tid var slagskibene de største, dernæst slagkrydsere, hvorefter kom krydsere og endelig destroyere. Jyllandsslaget var altså et stort og voldsomt flådeslag, der implicerede en meget stor del af hver af de to landes samlede flåder.

Soldater med felttelefoner fra 1909. Ill. fra Torsten Friis: Den danske krigstelegraf.

Siden sidst ...

Telegraftroppersnes udvikling

Emnet for medlemsaftenen den 2. september var den danske krigstelegraf og Telegrafregimentets historie indtil 1. Verdenskrig. Foredraget blev holdt af Torsten Friis, der er oberstløjtnant af reserven, og som har udgivet en fyldig og rigt illustreret bog om emnet.

Torsten Friis' foredrag samlede sig om tre temaer, nemlig de tidlige signalmidler, krigstelegrafen og et mytteri i 1893, som udsprang af indgreb i soldaternes frihed.

Indtil krigstelegrafen blev udviklet, kunne militæret sende en ordoonnans af sted, når en besked skulle videregives. Der var også mulighed for at anvende brevdue, og så kunne man sende besked ved hjælp af forskellige typer signaler som kanoner, kirkeklokker eller trompeter. Ulempen var, at det var vanskeligt at videregive et mere kompliceret budskab.

Den optiske telegraf blev indført og anvendt under Napoleonskrigene, og den blev indført i dansk militær efter udenlandsk påvirkning. Hovedkraften bag arbejdet med den optiske telegraf herhjemme synes at have været kommandørkaptajn Lorentz Heinrich Fisker, og med hans system fra omkring 1800 kunne man signalere mellem skib og land såvel som over land.

Danmark udviklede sit eget system med optiske telegrafer i årene 1801-1814 med kystnære stationer. Torsten

Friis fortalte om, hvor langt fremme man var i Danmark med brugen af signalssystemer i Treårskrigen 1848-1851. Han fortalte også om den betydning, et omfattende optisk telegrafsystem fra København til Rendsborg ville have haft på krigen.

Militæret fik behov for mere fleksible telegrafsystemer og forsøgte at udvikle en felttelegraf, som blev afprøvet på Dannevirke i 1862, og Torsten Friis fortalte detaljeret om indførelsen af den elektriske telegraf.

Foredraget handlede også om sociale forhold, de kummerlige forhold, telegraftropperne kunne leve under, og om usle lønninger, der gjorde det nødvendigt for menige, befalingsmænd og officerer at supplere indkomsten med penge, man kunne tjene i fritiden. Men da der blev grebet ind i soldaternes frihed, kunne det resultere i voldsomme reaktioner såsom mytteriet i 1893. H.D.

Felttelefon fra 1909 i brug på Befæstningsdagen 2015.

50 år, der forandrede verden

Historikeren Hans-Christian Eisen var aftenens foredragsholder på mødeaftenen den 7. oktober, hvor han fortalte om "50 år, der forandrede verden – 1864-1914". Det er en periode i Europas historie, der også er en vigtig del af verdenshistorien.

Hans-Christian Eisen tog afsæt i skuddene i Sarajevo, men lagde vægt på, at verdenskrigen ville være kommet under alle omstændigheder. Han førte historien tilbage til Slaget om Dybbøl og inddelte derefter sit foredrag i tre dele, hvor han redegjorde for udviklingen mellem stormagterne og deres alliancer, begivenhederne på Balkan og situationen i perioden frem til 1914, hvor Europa nærmest var en trykkoger. Efter 1864 fulgte en række vigtige begivenheder slag i slag forskellige steder i Europa. Den ene krig efterfulgte den anden, hvor aktørerne først og fremmest var Preussen, Østrig, Italien og Ungarn. Hans-Christian Eisen fremhævede, at Europa bestod af en række lande, der troede og håbede på, at de var stormagter. Overalt fandt man både krigsmagere og pacifister, og Europa var et kludetæppe, hvor det var vanskeligt at skabe et overblik. 1890 blev et skæbneår, idet Bismarck gik af og efterlod sig et tomrum, hvor det var svært at finde ud af, hvem der holdt med hvem.

I sit foredrag kom Hans-Christian Eisen også ind på den udvikling, der skete både i Fjernøsten og i Afrika, hvor flere europæiske lande havde interesser. H.D.

Af Claus Mogensen

Sensommerudflugt til Saltholm

Deltagerne besøgte Saltholm Batteri fra 1908, som var bemandedet med 60 mand

Siden sidst ...

Lørdag den 22. august var vi 9 personer på en udflugt til Saltholm. Vejret var guddommeligt sommerligt, med høj sol, 25 grader, ikke en sky på himlen, næsten ingen vind og Øresund som et stuegulv. Kort sagt det bedste vejr, man kunne ønske sig til sådan en udflugt. Desuden havde det ikke regnet i en uge, så alt var tørt -også det tætte lag af gåsemøg, som var dokumentation for øens betydning som yngleplads for de hundredetusindvis af gæs, der havde ynglet på øen for et par måneder siden.

Saltholm er jo tæt på København, men alligevel kan planlægning af rejsen dertil være fuld af genvordigheder. For tiden er der ingen fast forbindelse med fastlandet. Øen ejes af grundejere på Amager og bestyres af et ejerlaug, hvis tilladelse vi indhentede for at gennemføre vor udflugt. Turen har været annonceret og planlagt siden midten af 2014, så der var tid nok til at træffe de fornødne aftaler med bådføreren, der dengang havde koncessionen på sejladsen til Saltholm med en fiskerbåd, men så døde han desværre i foråret. Med bistand fra ejerlauget fandt vi frem til en anden bådfører, som ville påtage sig arrangementet med en speedbåd, som kunne gøre turen fra Kastrup lystbådehavn til Barakkebro på nordspidsen af Saltholm på under ti minutter. Det var så kort et tidsrum, at man ikke kunne nå at blive søsyg. Båden var indregistreret til 6 personer + bådfører, så den måtte gøre turen to gange, inden vi var samlet på øen og klar til at starte udforskningen af øens militære anlæg.

Vi gik fra havnen til de nærmeste bygninger bestående af Barakkegården, den gamle skole og museet. Vi havde

Første hold ikklædt redningsveste klar til afgang fra Kastrup ny lystbådehavn med kurs mod Barakkebroen på Saltholm. Inden afgang orienterer bådfører Patrick Hansen om bådens kommunikations- og redningsudstyr. Foto: Finn Hillmose.

alle for kort tid siden arbejdet os gennem Københavns hektiske morgentrafik for at være ved mødestedet og båden på det aftalte tidspunkt. Efterfølgende havde vi

Forsiden af ammunitionsdepotet ved Saltholm batteri kan anes i den lille lund, der er opvokset i og omkring batteriet. Bemærk den karakteristiske bue over midten af bygningen, som kendetegner en del militær arkitektur i Københavns befæstning fra 1858 til 1918. Foto: Finn Hillmose.

En tegning fra det satiriske årshæfte Blæksprutten i forbindelse med det politiske røre i 1904 omkring godkendelsen af befæstningen af Saltholm. På tegningen har vor kreative layouter Finn Hillmose indsat ekspeditionens deltagere.

suset af sted over Øresund, og nu oplevede vi som modsætning en utrolig fredfyldt atmosfære, hvor tiden nærmest stod helt stille. Vi var simpelthen havnet i en tidslomme for henvend 100 år siden. Der var tomme bygninger, græssende kvæg og en yngre mand, der stod og arbejdede med en gammel båd. Der er ingen rigtige veje på Saltholm, men det, der kommer nærmest en vej, er det gamle jernbanespor til Saltholm Batteri. Skinnerne var taget op for længst, men den grusvej, de havde ligget på, var intakt, så vi startede vor vandring mod batteriet ad det gamle jernbanespor.

Kort over Saltholm.

Saltholm er 7 km lang og 2,5 km bred. Med de få og ujævne grusveje når man ikke Saltholm rundt på under 8 timer. Hele den sydlige del af øen fra Holmegården er desuden fredet i fuglenes yngletid fra 1. april til 15. juli. Men det havde vi taget højde for ved at arrangere turen i august. Og vi havde ikke planer om at gå længere end til batteriet. Vi fortsatte derfor vor vandring mod Saltholm Batteri, som var det primære mål for udflugten. Saltholm Batteri ligger omkring 4 km fra Barakkebro og er i modsætning til andre historiske forsvarsværker i form af skanser på øen opført på vestsiden. Fortet er opført i 1908 og var bemandedet med ca. 60 mand.

I 1932 blev batteriet nedlagt. Da var der kun 2 mand tilbage. I 1915 blev den smalsporede jernbane anlagt fra en nu nedlagt skanse ved Barakkebroen i den nordlige ende af øen til fortet for at lette forsynings- og mandskabstransporterne. Banen blev fjernet i 1933. Fortets opgave var at beskytte udlagte minefeller mellem øen og Dragørfortet samt mellem øen og Middelgrundsfortet. Med sin tilbagetrukne beliggenhed omkring 2 km fra den østlige kyst var det sværere at nedkæmpe fra skibe. Det var bestykket med to 75 mm-kanoner og otte maskingeværer. Til støtte for nærforsvaret er batteriet omgivet af en bred vandgrav, undtagen ved indgangspartiet mod vest. Batteriet er udlejet til et jagtselskab og omgivet af et hegn med skiltning om, at adgang er forbudt. Batteriets betonbriske til understøttelse af kanonerne er overgroet af kraftig beplantning, men ammunitionsmagasinet og en lille rektangulær kasernebygning er intakte og synlige udefra.

Efter at have beset Saltholm Batteri var det blevet frokosttid, så vi slog os ned på den nærliggende Harehøj og åbnede for de medbragte

Batteriets rektangulære kasernebygning, der ligger foran ammunitionsdepotet på vestsiden af batteriet. Bygningen, der dækker indgangen til fortet, har haft skydeskår i de tre sider og i hjørnerne til nærforsvaret af batteriet. De er nu tilmurede i forbindelse med ombygning af bygningen til brug for jagtselskaber. Rundt om fortet ses den brede, åbne vandgrav. Foto: Lars Mogensen.

forsyninger, inden vi tiltrådte tilbagetogget mod Barakkebro og sejlturen tilbage til Amager. På vejen tilbage forsøgte vi at gå ind over øen for at finde kirkegården, som har gravstene over flere personer, der døde i løbet af 1800-tallet. Uden afskiltning og veje og med den høje vegetation og de vandretliggende gravsten lykkedes det os ikke at finde kirkegården. Men det er rart at vide, at der er noget at komme tilbage til.

Aksel demonstrerede sine evner som militærarkæolog ved at udgrave en tilbageværende rest fra den gamle nedlagte jernbane. Vi må håbe, at han tog den med hjem, da fundet må anses for at være en sikker "best in show" ved næste årskonkurrence. Det vil derved udløse overrækkelsen af Chakotens berømte og eftertragtede skjold. Foto Finn Hillmose.

Fra et moderne udsigtstårn ved Barakkegården var der en formidabel udsigt ud over Øresund. Forrest ses Barakkebroen på Saltholm, som er ankomsthavn for besøgende til øen. I det fjerne ses tre krydstogtskibe ved kaj i København. Foto: Lars Mogensen.

Mødekalender 2016

Dansk Militærhistorisk Selskab

Alle **onsdagsmøder** åbner kl. 18.15, og de annoncerede programpunkter (foredrag eller andet) starter kl. 19.30.

Med mindre andet er angivet, finder medlemsmøderne sted på **Rødovregaard, Kirkesvinget 1, Rødovre.**

6. januar

Hyggemøde

Det nye år starter med et hyggemøde. Kom og få en snak med ligesindede om nyanskaffelser, fortæl f.eks. kort om en ting, du er rigtig glad for at have, fortæl om dine ønsker, om nye ting og søg oplysninger blandt de andre medlemmer, vis eventuelt billeder om dit interessefelt (gerne elektronisk).

3. februar

Carl-Gustav krigene 1657-1659

Vores medlem, Martin Davidsen, udgiver en bog om militærtjeneste under Carl-Gustav krigene 1657-1659. Forløbet bliver set igennem hovedpersonen To-

bias Rens, der er en ung soldat i Frederik III's tjeneste i. På tæt hold fører han os igennem begge krige; og via hans oplevelser tages læseren med i hverdagens hårde betingelser under den stormfyldte periode af landets historie. Rens oplever krigens gru, magtkampen mellem adelen og kongen, kærligheden med Frida, sorg, frustration, politiske intriger, alt imens krigen raser over hele landet og København lægges under belejring.

2. marts

Workshop om figurer, opstillinger og bygning af dioramaer

Medlemmerne opfordres til at medbringe eksempler. Hel- og halvfærdige produkter. Fortælle lidt om egne metoder og dele viden og evt. problemer med os andre.

Christian Raun og Lasse Hyllemose vil vise opbygning af dioramaer, materialer og konstruktioner.

6. april

Generalforsamling kl. 19.30 i Rødovregaard

Dagsorden i henhold til vedtægterne.

Efter børsen er der generalforsamling. Til børsen opfordres medlemmerne til at sætte effekter til salg. Børsen starter kl. 18.15, og alle er velkomne til at medbringe og sælge, hvad de har på reoler og hylder hjemme. Her er muligheden for at kombinere en rask oprydning af alt det, du har mistet interessen for med ny køb. Listen over effekter til dagens anvisningssalg vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før anvisningssalg.

Københavns belejring 1659.

Medlemmer, der ikke kan være til stede, kan aftale med et tilstedeværende medlem, at denne byder på den fraværendes vegne, eller der kan fremsendes et skriftligt bud til Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th. 1817 Frederiksberg C telefon 26 82 08 22 eller e-mail: christian@raun.dk. Eventuelle bud skal være fremme senest dagen før anvisningssalg kl. 16.00.

11. maj

100 året for Sommeoffensiven, juli til oktober 1916 (1)

Ved Selskabets kasserer, Steen Jensen.

Året 2016 markerer 100 året for den britiske hærs største enkeltstående - og blodigste - offensive operation under den 1. verdenskrig. Fra den 1. juli til 18. november, gennemførte de britiske styrker den hidtil mest omfattende offensiv mod de tyske styrker på Vestfronten. Med udgangspunkt i et godt 60 km langt frontafsnit nord om Somme floden og på skillelinjen mellem de Britiske og Franske styrker, indsættes 4 Arme under Rawlinson, med ca. 400.000 mand. Man vil her søge at aflaste det tyske pres mod den franske hær ved Verdun, samt bringe egne styrker i ne position hvor fra man kan skabe et afgørende gennembrud i den tyske frontlinie.

Somme-offensiven var tænkt som en kort intensiv operation, men udviklede sig til en række mere eller mindre koordinerede offensive operationer der udspandt sig over et ca. 60 km langt frontafsnit i perioden; 1. juli og 17. oktober.

Vi skal hører om baggrunden og den operative planlægning op til offensiven, den 1. juli - den blodigste dag i den britiske hærs historie, de deltagende enheder og mandskabet, deres udrustning og materiel. Samt offensivens forløb og dens endelige resultat.

Sommerferie

10. august

100 året for Sommeoffensiven, juli til oktober 1916 (2)

Ved Selskabets kasserer, Steen Jensen.

Som opfølgning på forsommerens præsentation af Somme-offensiven vises, efter en kort introduktion, Imperial War Museums film "The Battle of the Somme 1916". En samling af originale optagelser fra tiden omkring 1. juli 1916. (Varighed ca. 1 time)

Som afslutning vises et afsnit af History Channels serie Line Of Fire, omhandlende Somme 1916. (Varighed ca. 35 min. Engelsk kommentar. Ikke tekstet.)

7. september

Filmaften: "Kampf um Norwegen".

Tysk film Fra 1940 om invasionen af Norge.

Produceret af Dr. MartinRikli, UFA, for Oberkommando der Wehrmacht. Norske undertekster. Spilletid ca. en time. Filmen blev af ukendte årsager aldrig vist i Tyskland. Filmen giver et billede af det nøje planlagte felttog gennem Norge set med tyske øjne.

5. oktober

Den tyske hær på Vestfronten under 1. Verdenskrig

Kåre fra Westfront 1916 fortæller om den tyske hær op til og under 1 Verdenskrig. (Aftale forventes indgået).

2. november

Hyggemøde og anvisningssalg

Med mange figurer og interessante gamle bøger. De, der har meddelt mailadres-

ser, får lister over det udbudte tilsendt pr. mail, ligesom listen lægges på Chakotens hjemmeside senest 14 dage før anvisningssalg. De, der ikke har opgivet mailadresse, kan få tilsendt liste over det udbudte mod at indsende en A4 kuvert forsynet med adresse og kr. 8,00 i porto til Christian Raun, Carl Bernhardsvej 17, 3.th., 1817 Frederiksberg C. Bud kan sendes via e-mail til christian@raun.dk. Medlemmer af Figurina Danica er velkomne til at deltage eller byde pr. mail eller post.

3. december

Selskabets julemøde med årskonkurrencen kl. 18.30 på Rødovregaard.

Af hensyn til bestilling af smørrebrød m.v. bedes deltagere senest den 20. november tilmelde sig hos: Aksel Willumsen, tlf. 32 54 01 77, E-mail: aksel@corfitz.com.

Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle/samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement.

Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der indskrivning og opstilling til konkurrencen. Kl. 19.15 starter mødet med præsidentens velkomst, smørrebrød, øl, vin og vand. Hertil kommer julehygge, kaffe og kage. Pris for deltagelse er kr. 125 for voksne og kr. 50 for børn under 15 år.

Best in Show 2014. Claus Andersons general Longstreet.

Årskonkurrencen 2016

Der er følgende 6 kategorier i årskonkurrencen:

- 1) Legetøjsfigurer (alle størrelser).
- 2) Enkeltfigur /rytterfigur op til 65mm (runde - flade).
- 3) Enkeltfigur/rytterfigur over 65mm (runde - flade).
- 4) Figurgrupper/vignetter (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade).
- 5) Dioramaer og opstillinger.
- 6) Fra det hjemlige skatkammer.

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Protektor
Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

**Bestyrelse
Præsident**
Hans Chr. Wolter
Viovej 36, 3500 Værløse
Tlf. 4448 4342
wol@newmail.dk

Vicepræsident
Christian Raun
Tlf. 3331 2122
c.raun@webspeed.dk

**Kasserer, adresser og
adresseændringer**
Otto Steen Jensen
Tlf. 4825 1883
jensen.ottosteen@gmail.com

Anvisningssalg
Aksel Willumsen
Tlf. 3254 0177
aksel@corfitz.com

Indmeldelse
Claus Mogensen
editor@eirene.dk

Selskabets hjemmeside
www.chakoten.dk

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Redaktion
Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Skovbovængets Allé 28
4000 Roskilde
Tlf. 4632 5352
henrik.denman@mail.dk

Billedredaktør
Claus Mogensen
editor@eirene.dk

Layout og billedbehandling
Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Abonnement
Når man melder sig ind i Selskabet, er abonnement inkluderet. Kontingent for 2015 er kr. 375,00

Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873

CVR-nr. 31148448

Tryk
Rosendahls A/S
6715 Esbjerg N

CHAKOTEN
ISSN 0901-4799

Du kan læse mødeprogrammet for Dansk Militaria Forening på Chakotens hjemmeside www.chakoten.dk

200-året for henrettelsen af Marskal Michel Ney

Michel Ney, Maréchal de l'Empire, Duc d'Elchingen, Prince de la Moskowa, blev født den 10. januar 1769 i Sarre Louis, tæt på grænsen til Tyskland og henrettet den 7. december 1815, 46 år gammel i Paris. Maleri af Francois Gérard.

Af Claus Mogensen

Marskal Ney opmuntrer sit hårdt kæmpende infanterikorps til at forfølge de flygtende russiske regimenter i slaget ved Friedland den 14. juni 1807. Efterfølgende gav Napoleon ham tilnavnet "le brave des braves". Maleri af Alexander Averyanov.

Da Napoleon vendte tilbage fra Elba, havde marskal Ney lovet kong Louis 18. at bringe ham til Paris i et jernbur. Det blev i stedet en overgivelse til omstændighederne og starten på "De 100 dage". En af de besynderlige ironier i Napoleontidens historie er at Marskal Ney, en veteran fra de fleste af imperiets store og blodige slag - helten fra det russiske felttog - blev dræbt i fredstid af en fransk geværkugle. Han blev arresteret den 3. december, fundet skyldig i forræderi den 4. december og dømt til henrettelse den 6. december. Dommen blev fuldbyrdet den 7. december 1815 kl. 09.20. på avenue de l'Observatoire nær ved Luxembourghaven i Paris. Han afslog at få tildækket sine øjne og gav selv ordren til at skyde til henrettelsespeletonen. Maleri af Louis Innocent Goubaud.

Marskal Ney med kommandoen over bagtroppen under Grande Armée's tilbagetog fra Moskva i november 1812. Maleri af Adolphe Yvon.

Marskal Ney ligger død, ensom og forladt ved muren, hvor han faldt. Soldaterne har vendt ham ryggen og marcherer væk. Henrettelsen af Ney var en begivenhed, der dybt delte det franske folk. Den blev bl.a. set som en hævn fra ultra-royalisterne og en advarsel til bonapartisterne. Maleri af Jean-Léon Gérôme.

Marskal Neys gravsted på Père Lachaise kirkegården i Paris. Ney var ikke den eneste marskal, der blev henrettet. Marskal Joachim Murat tidligere konge af Neapel blev henrettet den 13. oktober 1815 i Calabrien efter et mislykket forsøg på at genindtage sin trone.